

Article History

Received / Geliş
23.10.2018

Accepted / Kabul
21.11.2018

Available Online / Yayınlanma
01.12.2018

AN AID EPIC: SHEIKH SULEYMAN HAMDİ OF QADIRI'S MANZUME-I İSTİMDADIYYE

BİR MEDED DESTÂNI: KÂDİRÎ ŞEYHÎ SÜLEYMÂN HAMDÎ'NİN
MANZÛME-İ İSTİMDÂDİYYESİ

Zehra GÖRE¹

Abstract

This article which aims to study Sheikh Suleymân Hamdi of Kadiri's manzûme-i istimdadiyye was firstly intended to explain "istimdâd" as a concept, then featured its usage in literature. Some assessments were made about Shiekh Suleyman Hamdi and his divan has been introduced according to his poems. After that this manzume i istimdadiyye has been evaluated by its form and content. The comparative transcription text has been attached to the end of the study. Istimdâd, which is a mystical term means to beg for help from prophets' or saints' spirits for easement. Thus istimdadiyye -or istimdadname- is the name given to these works in verse. This subject is one of the commons in classic turkish literature and religious-mystical turkish literature. Shiekh Suleyman Hamdi, whose life is still uncertain, is one of the representatives of 19th century mystical turkish literature. He is an associate of Kadiri order. His only known work is divan. There are poems written both in syllabic and aruz metre. The subject of this work "manzume-i istimdadiyye" has been identified as independent in the National Library of Manuscripts Collection in a small macmua registered at 06 Mil Yze 4394/1. As a result of the researches, Hamdi's divan, registered 06 Mil Yz FB 472, has been reached and it was seen that the said poem was the first text of Hamdi's Divan. In this case; there are two copies of this istimdadiyye, one of which is independent and the other is in the divan. This poem is the length of 111 stanzas, written in 11-syllable metre (hendecasyllable). The poet is begging poetically via religious and cult leaders mainly like. Hz. Mohammad, some other prophets, twelve imams. According to the names the poet said, this poem is a succession written in verse. In this istimdadname Hamdi sincerely expressed his beliefs; he didn't worry about art, thus making his work genuine, not artificial or forced.

Key Words: istimdâd, aid, demand, aid poem, istimdâdiyye, Hamdi, Sheikh Suleyman Efendi, Kadiri.

Özet

Kâdirî şeyhi Süleymân Hamdî'nin 'Manzûme-i İstimdâdiyye'sini incelemeyi amaçlayan bu makalede öncelikle bir kavram olarak "istimdâd" açıklanmaya çalışılmış, daha sonra edebiyattaki kullanımına yer verilmiştir. Şeyh Süleymân Hamdî hakkında şiirlerinden hareketle bazı değerlendirmeler yapılmış, divanı tanıtılmıştır. Daha sonra manzûme-i istimdâdiyyesi şekil ve muhteva olarak incelenmiştir. Çalışmanın sonuna metnin karşılaştırmalı çevriyazısı eklenmiştir. Tasavvufi bir terim olan istimdâd, sıkıntılardan kurtulmak için peygamberlerin veya velilerin ruhaniyetinden yardım istemek anlamındadır. İstimdâdiyye ya da istimdâdnâme ise bu eksende daha ziyade manzum yazılmış eserlere verilen isimdir. Bu konu klasik Türk edebiyatının ve dinî-tasavvufî Türk edebiyatının müstereklerindedir. Hayatı hakkında yeterli bilgi bulunamayan Şeyh Süleymân Hamdî, 19. yüzyıl dinî-tasavvufî edebiyatın temsilcilerindedir. Kâdirî tarikatı müntesibidir. Tespit edilen tek eseri Divanı'dır. Eserde hem hece hem de aruzla yazılmış şiirler mevcuttur. Bu çalışmanın konusu olan "manzûme-i istimdâdiyye" önce müstakil bir şekilde Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 4394/1 numarada kayıtlı küçük bir mecmua içerisinde tespit edilmiştir. Araştırmalar sonucunda Hamdî'nin Milli Kütüphane 06 Mil Yz FB 472 kayıtlı divanına ulaşılmış, söz konusu manzûmenin Hamdî Divanı'nın ilk metni olduğu görülmüştür. Bu durumda istimdâdiyyenin biri bağımsız diğeri de divanda olma üzere iki nüshası vardır. Manzûme 11'li hece ölçüsüyle yazılmış 111 dördlük uzunluğunda bir dstandır. Müellif şiirinde Hz. Peygamber başta olmak üzere diğeri bazı peygamberler, Hz. Ali, on iki imam gibi din ve tarikat ulularını vesile kılarak yalvarmakta, saydığı isimlerden nazmen meded dilemektedir. Şairin sıraladığı isimlerden hareketle şiir aynı zamanda manzum bir silsile görünümündedir. Hamdî'nin samimi bir şekilde telakkisini dile getirdiği bu istimdâdnâmede sanat kaygısı güdülmemiş, yapmacıklığa düşülmüştür.

Anahtar Kelimeler: istimdâd, istimdâdiyye, Hamdi, Şeyh Süleymân Efendi, Kâdirî.

¹ Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi ABD.

Giriş

Arapça bir kelime olan “**istimdâd** (استمداد)”ın sözlüklerde verilen anlamları şöyledir: “1. yardım isteme, birinin ‘avn ve merhametine mürâca’at, 2. düşmana karşı yardım için bir kumandandan veyahut müttetik bir devletden ‘asker talebi’²; imdâd isteme, meded arama³, meded, yardım istemek⁴; meded, yardım aramak, imdâd istemek, lutf u ‘inâyet taleb etmek’⁵; imdâd ve yardım ve mu’avenet taleb etmek⁶; bu dahi divitten mürekkeb almak ma’nâsınadır; Ve bir adamdan meded ve ‘inâyet istemek ma’nâsınadır’⁷; meded taleb etmek⁸. Kelimenin kökü olan “medd (مَد)” in de sözlüklerde pek çok anlamı bulunmaktadır: “**مَدَّ** [el-medd] (mîm’in fethi ve dâl’in teşdidiyle) سَيْلٌ [seyl] ma’nâsınadır; çekmek; mühlet vermeğe dahi derler; مَدَّ النَّهَارَ [meddu’n-nehâr] Gündüz tamâm aydınlık olup güneş yükselmeğe dahi derler. Ve nihâyet ma’nâsına da gelir; bir nesneyi çekip sündürmek ma’nâsına mevzû’dur, ba’dehu ona münâsib isimlerde ve ma’nâ-yı masdarilerde isti’mâl olundu. Ve Misbâh’in beyânına göre burada سَيْلٌ kelimesi ismdir ki sel suyu demektir. Cem’i مَدُّوهُ [mudûd] gelir. Ve مَدَّ [medd] İrtifâ-ı nehâr ma’nâsınadır ki gün kaba kuşluk olmaktan ‘ibârettir. مَدَّ [medd] Kâtib divitten midâd ya’nî mürekkeb almak ma’nâsınadır, Ve bahrin yâhûd nehrin suyu çoğalıp taşkın olmak ma’nâsınadır ki جَنَرَ [cezr] mukâbilidir; Gûyâ ki suyu uzatıp sündürmüş olur. Ve bir nesneyi yaymak ve döşemek ma’nâsınadır Ve bir şey’e gözünü kaldırıp dikkat ve ragbetle sıkça nazar eylemek ma’nâsınadır Ve bir nesneyi çekip sündürmek ma’nâsınadır ki ma’nâ-yı mevzû’un-lehûdür Ve bir adama yardım eylemek ve yâr ve yâver olmak ma’nâsınadır, gûyâ ki onun hayât ve bekâsını uzatmış olur; مَدَّ [medd] مَدَّى [medâ] ma’nâsına müsta’meldir ki murâd medde’l-basardır, lisânımızda ondan göz erimi ile ta’bîr olunur; مَدَّ [medd] Mühlet vermeğe dahi derler⁹.”

Bu kökten türetilmiş ve yukarıdaki anlamların içerisinde görülen, bugün dilimizde kullanılan *meded* ve *imdâd* kelimelerinin anlamlarına bakmak yerinde olacaktır. Güncel Türkçe Sözlük’te “**medet(d)**” : 1. (isim) Yardım, imdat, 2. (ünlem) “Yardım edin, imdat” anlamında kullanılan bir seslenme sözü anlamındadır. “**imdat(d)**” ise, 1. (isim) Tehlikede olana yapılan yardım, 2. (ünlem) “Yetişin, kurtarın” anlamlarında bir seslenme sözü, olarak açıklanmaktadır. Bu kelime Kâmûsu’l-Muhîr’te ise bir adama bir nesne zımında mühlet vermek ve bir nesnenin va’desini tehir edip uzatmak ve bir kimseye bir adam gayrı kimse ta’yîni ile yardım eylemek ve vermek ve i’ânet ve igâset ve kâtime kalemle bir yazımlık mürekkeb vermek ma’nâsınadır.¹⁰

Yukarıda verilen anlamlara bakarak “*istimdâd*” tehlikede olan, bir müşkülü bulunan, yardıma muhtaç bir kimsenin “*imdâd, meded, yetişin, kurtarın*” diye seslenmesidir. Nitekim Güncel Türkçe Sözlük’te kelime, “*yardım isteme, yardıma çağırma*” anlamındadır. Bu durumda imdad istemek, meded dilemek *istimdâd* demektir.

² Şemseddin Sâmî, Kâmûs-ı Türkî, Der-sa’âdet, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1317. Muallim Naci (1891), Lûgat-i Nâci, , İstanbul

³ Ahmed Vefik Paşa, Lehçe-i Osmanî, İstanbul, 1306.

⁴ Muallim Naci, Lûgat-i Nâci, , İstanbul, 1317.

⁵ Salahî Mehmed, Kâmûs-ı Osmânî, İstanbul, 1323.

⁶ Hüseyin Remzî, Lûgat-i Remzî, İstanbul, 1305.

⁷ Mütercim Âsım Efendi, Kâmûsu’l-Muhîr Tercümesi (Haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Yayınları, İstanbul, 2013

⁸ Vankulu Mehmed Efendi, Vankulu Lûgati (Haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Yayınları, İstanbul, 2014.

⁹ Mütercim Âsım Efendi, Kâmûsu’l-Muhîr Tercümesi (Haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Yayınları, İstanbul, 2013; Vankulu Mehmed Efendi, Vankulu Lûgati (Haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Yayınları, İstanbul, 2014.

¹⁰ Mütercim Âsım Efendi, Kâmûsu’l-Muhîr Tercümesi (Haz. Mustafa Koç, Eyyüp Tanrıverdi, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Yayınları, İstanbul, 2013

Meded, *imdâd*, *istimdâd* kelimeleri Kur'ân ve hadislerde dinî bir kavram ve terim olarak değil, yukarıda verilen sözlük anlamları çerçevesinde kullanılmıştır. İstimdâd kelimesi daha sonraki dönemlerde bir kavram haline gelmiş “bir kimsenin yanında bulunmayan hayattaki bir kişiden veya ölmüş bir kimsenin ruhaniyetinden fayda beklemesi, meded istemesi ve bu maksatla “*Yetiş!*”, “*İmdâd!*”, “*Meded!*” diye hitap etmesi”, olarak anlam kazanmıştır. Böyle olmasının sebebi kendisinden yardım istenen kişinin veya ruhun Allah'ın dostu ve sevdiği bir kul olduğu ve onun yüzü suyu hürmetine duasının Allah katında makbul sayıldığı inancıdır. Böyle kişilere veli, evliya, aziz, ermiş, eren ve Hak eren gibi isimler verilmektedir. (Uludağ, 2002:9). Ölümünden sonra velilerin ruhaniyetinden istimdâdda bulunma çok eski bir gelenek olup, böyle kimselerin “*yatr*” adı verilen kabirleri etkili bir şifa kaynağı olarak görülmüştür; ihtiyaçları gidermeye vasıta oldukları için de “*pîr-i hâcât*” gibi isimlerle anılmışlardır. İstimdadı benimseyenler, ihtiyaç veya sıkıntı içinde bulunan kişinin Hz. Peygamber'den sonra veliden yardım isteyebileceğini ileri sürmüşlerdir. Tarikat mensupları, özellikle tarikatların silsilelerinde yer alan şeyhler aracılığıyla Allah'tan kendilerine feyiz ve yardım geldiğine inanmışlardır. (Yavuz, 2001: 363). Ancak tasavvuftaki “istimdâd” konusunda sufiler arasında görüş farklılarının da ortaya çıktığını belirtmek gerekir. Bazı sufiler, misal olarak Bâyezid-i Bistâmî, hayatta olsun olmasın bir velinin maneviyatından yardım istemenin caiz olmadığını ifade ederken bazıları da bu kısım kimselerin ruhaniyetinden faydalanmanın mümkün hatta gerekli olduğunu söylemişlerdir.

Yaratılışı gereği doğasında sığınma ihtiyacı olan insanın birtakım güçlere sahip olduğuna inandığı ölü ya da yaşayan kimselerin tevessülüne kayıtsız kalamayışının değişik tezahürleri her toplumda mümkündür. Bu itibarla istimdâd dilemenin bir inanç olarak halk arasında ve tarikat muhitlerinde kabul görerek yaygınlık kazandığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan insanların duygu ve düşüncelerinin ifade edilmesinde geniş bir etki ve ilham alanına sahip olan tasavvuf inancı çerçevesinde ilahi bir neşve ile yazılmış olan ve bir hayli çeşitlilik arz eden dini-tasavvufi edebiyatın içerisinde istimdâd kavramı tespit edilmektedir. İstimdâd ekseninde yazılan manzum ya da mensur eser örnekleri daha çok halk edebiyatında görülmekle beraber klasik Türk edebiyatında da mevcuttur.

Bilindiği üzere klasik Türk edebiyatının yakarış eserleri münâcâtlardır. Allah'a yalvarmak, dua etmek maksatlı yazılan bu eserler manzum ya da mensur olabildikleri gibi bestelenenleri de vardır. Allah'ın kudreti karşısında aciziyetini idrak eden bir inananın doğrudan Allah'a sığındığı ve bağışlanmak için niyaz ettiği, tasannudan uzak samimi bir edanın hâkim olduğu eserlerdir. Klasik edebiyatta dua etmek, yalvarmak denilince bu eylemlerle ve dolayısıyla münâcâtle yakından ilişkilendirilebilecek başka türler de görülmektedir. Kişinin maddi ya da manevi sığınma ihtiyacının göstergesi olarak değerlendirilebilecek bu mahsuller yalvararak yardım dilemek, şefaata istemek, tövbe etmek, meded ummak vb. maksatlarla yazılmış olup her halükârda Allah'a yönelişinin farklı ifade şekilleridir. Nitekim dua ile ilişkilendirilen dinî türler içerisinde bu yollu şiirler tazarrû'ât, tazarrû'-nâme, arz-ı hâcât, duâ-nâme, niyâz-nâme, şefaât-nâme, tevbe-nâme ya da meded-nâme/istimdâd-nâme gibi isimler alırlar. Bu eserlerde başta Hz. Peygamber olmak üzere, halifelerden Hz. Ali ile din ve tarikat büyükleri gibi kutsal ya da kutsallık atfedilen birisi aracı kılınarak yardım dilenmektedir. Münâcâtları klasik edebiyatta birkaçı istisna edilirse bütün müelliflerde bulmak mümkünken duâ yollu yazılan bu türler aynı nispette yaygınlık kazanmamıştır. Leylâ Hanım divanında yer alan “*İstimdâd Ez-Hazret-i Haydar Kerremallâhu Vecheh*” başlıklı mütekerrir müseddes Hz. Ali'den, “*İstimdâd Ez-Cenâb-ı Zevce-i 'Aliyyü'l-Murtazâ Binti Habîb-i Kibriyâ*” başlıklı gazel Hz. Zehrâ'dan; Şeref Hanım divanında yer alan “*İstimdâd ez-Hazret-i Mevlânâ*” başlıklı kaside Mevlânâ'dan, “*Berây-ı Medh-i 'Abdü'l-Kâdir*” başlıklı mütekerrir müseddes Abdülkadir Geylânî'den, “*İstimdâd ez-Hazret-i*

Seyyîdü'r-Rufâ'î" başlığını taşıyan mütekerrir müseddes ise Ahmedü'r-Rifâi'den istimdâd dilemek için yazılmış şiirlere örnek teşkil eder. Aşağıdaki beyitler bu manzûmelerden alınmıştır:

Ol dem ki cem' ola 'usât
Senden olur fevz ü necât
Eyle 'atâ mâ'ül - hayât
Hayy it beni ba'de'l -memât
Ey Sâki-i Kevser 'Alî
Dâmâd-ı Peygamber 'Alî

(Leylâ Hanım Divanı, Müs. 1/3; Arslan, 2003: 143)

Ey mâder-i şâh-ı şühedâ Hazret-i Zehrâ
Mahşerde mu'în-i fukarâ Hazret-i Zehrâ

Her bir kulına Hazret-i Hak etti bir ihsân
Sensin bize ihsân-ı Hudâ Hazret-i Zehrâ

'Arz eyledim ahvâl-i perişânımı rahm et
Bin şerm ile rüyâda sana Hazret-i Zehrâ

Hâşâ ki hilâf ola senin va'd-i kerîmin
Va'd itdin inâyâtını yâ Hazret-i Zehrâ

Sultân-ı rûsul vâlid -i zî-şânına 'arz et
Bu zerreyi ey kân-i 'atâ Hazret-i Zehrâ

'Afv eyle suçum hûn-i şehidân için olsun
Ey zevce-i Sultan-ı Bekâ Hazret-i Zehrâ

Redd eyleme turdum der-i lütfunda dahilek
Leylâyı kıl ihsâna sezâ Hazret-i Zehrâ

(Leylâ Hanım Divanı, G. 8; Arslan, 2003: 233)

Mahzûn-ı dilüm şâd it yâ Hazret-i Mevlânâ
Virâneyüm âbâd it yâ Hazret-i Mevlânâ

Dönmez felek 'ahd itmiş ehl-i dile mihnetden
Al âhumuzu dâd it yâ Hazret-i Mevlânâ

Gam leşkeri itmekde ârâm-i dili gâret
Kurtar meded âzâd it yâ Hazret-i Mevlâna

Ahvâli perişândır dünyâda vü ukbâda
Allâh için imdâd it yâ Hazret-i Mevlânâ

(Şeref Hanım Divanı, K.59/1-3,10; Kırkkılıç, 1993: 77)

Cümlenün 'indinde makbul u müsellemsin meded
Kutb-ı 'âlem gavs-ı a'zâm zât-ı ekremsin meded

(Şeref Hanım Divanı, Müs. 60, Kırkılıç, 1993: 78-79)

Hem 'abd-i hâs mukbil-i settârsın meded
Hem nâm-daş-ı Ahmed-i muhtarsın meded
Hem mecma'-i hakikat-ı esrarsın meded
Yâ Seyyide'r-Rufâi vü yâ pîr-i sâlikân
Yâ Hazret-i Ebu'l-âlemeyn el-amân amân

(Şeref Hanım Divanı, Müs.62/2 Kırkılıç, 1993: 81-82)

Türk halk edebiyatında ise, dinî-tasavvufî halk şiiri içerisinde işledikleri konu itibarıyla Allah'ı ve başta Hz. Muhammed olmak üzere diğer peygamberleri, din büyüklerini, tasavvufî bir düşünceyi, ayetleri konu edinen şiirler bulunmaktadır. Yesevî, Mevlevî, Bektaşî, Kâdirî, Nakşibendî, Halvetî, Melâmî ve Bayramî tarikatlarının önde gelen isimleri yahut bu şahsiyetlere gönül veren sanatçılar, dinî ve mistik konuları işlemişler, bu konulu şiirlerle farklı şekil ve ezgilerde pek çok eser vücuda getirmişleridir. Söz konusu şiirler şekil ve ezgilerinden ziyade konularına göre tasnif edilerek ilahi, nefes, nutuk, devriye, şathiye, düvaz/düvazdeh/düvazımam, hikmet, ayetleme gibi adlar almışlardır. Mürüvvetnâme, medetnâme ya da istimdâtnâme olarak adlandırılan şiirlerin de bunlar arasında sayıldığı görülmektedir (Kaya, 2007:507). Güzel, "Bektaşilik ve Bektaşî Şiiri" adlı makalesinde medet-mürüvvetnameleri, "İstimdâd" başlığı altında ele almış, istimdâdı "Hz.Ali, Bektaşî şiirinde günahların affedicisi olarak da yer alır. Bektaşî şairleri, günahlarının affi için Hz. Ali'den medet umarlar" şeklinde tanımlamıştır (1983: 56). Ancak verilen örneklerde Hz. Ali'den başka pek çok din ve tarikat ulusunun adının geçtiği görülmektedir. Bilhassa Alevi-Bektaşî inanca sahip şairlerin söylediği farklı bir tür olarak nitelendirilen bu şiirlerde maddî ve manevî yönden güç durumda kalan kişinin Allah, Hz. Muhammed ve Hz. Ali başta olmak üzere, diğer peygamberlerden ve Hz. Fatıma, On iki İmam, Hacı Bektaş Veli, Seyyit Ali Sultan (Kızıldeli), Balım Sultan, Abdal Musa gibi din ulularından ya da kudsiyet atfedilen önder şahsiyetlerden "medet mürüvvet" yahut "sen imdat eyle" şeklindeki ifadelerle yardım istedikleri anlaşılmaktadır. Adı anılan şahıslar Bektaşî inancının önde gelen simaları olup onların isimleriyle birlikte belirgin vasıfları ön plana çıkarılmaktadır. Dinî-tasavvufî halk edebiyatında Budala İsmail, Gedaî, Hasretî, Hatayî, Haydarî, Herdemî, Hulusî, Kul Himmet, Noksanî, Kul Himmet Üstadım, Seyyid Nesimî, Tarsuslu Sıdkî, Tahir ve Visalî'nin bu tarz şiirler yazdığı tespit edilmektedir (Kaya, 2007:507; Kaya, 2002: 511).

1. Şeyh Süleymân Hamdî

a. Şeyh Süleymân Hamdî'nin Hayatı

Şeyh Süleymân Hamdî hakkında kaynaklarda bilgi bulunamamıştır. Onun hakkında tespit edilenler Milli Kütüphane 06 Mil Yz FB 472'de kayıtlı bulunan Divanı ve 06 Mil Yz A 4394/1 kayıtlı Manzûme-i İstimdâdiyye metninin baş kısmında yer alan bilgilerden ibarettir. Bunlara bakarak müellifin adının Süleyman olduğu, şiirlerinde Hamdî mahlasını kullandığı anlaşılmaktadır. Şeyh Süleymân Efendi el-Kâdirî diye tanındığı dolayısıyla Kâdirî tarikatı müntesibi olduğu görülmektedir. Nitekim divanı ve istimdâdiyye manzûmesi incelendiğinde de onun Kâdirî şeyhi Abdülkâdir Geylânî'ye bağlılığı açıktır.

Doğum tarihi bilinmeyen Hamdî'nin ölüm tarihi 06 Mil Yz A 4394/1 kayıtlı manzûme-i istimdâdiyyede H. 1253 (M. 1837/38) olarak kayıtlıdır. Divan nüshasında ise yer alan bazı şiirlerin sonuna temmet tarihi yazılıdır. Bu tarihler H. 1230 (M. 1815) ile H. 1238

(M. 1822/23) aralığındadır. Şiirlerin yazılış tarihlerine bakarak Hamdî'nin H. 1230 (M. 1815)- H. 1238 (M. 1822/23)'de sağ olduğuna hükmedip manzûme-i istimdâdiyye nüshasında verilen ölüm tarihine, yeni bilgiler tespit edilinceye kadar, itibar etmek mümkündür. Mevcut durumda Süleymân Hamdî'nin 18. yüzyıl sonu ile 19. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı anlaşılmaktadır. Manzûme-i istimdâdiyye nüshasında bir diğer bilgi ise Hamdî'nin medfûn olduğu yere dairdir. Buna göre Şeyh Süleymân Hamdî Eyüp'te Rufâi şeyhi Yahyâ Efendi hankâhında medfûndur.

b. Şeyh Süleymân Hamdî'nin Eseri

Şeyh Süleymân Hamdî'nin bilinen eseri Divân'ıdır. Eserin tespit edilebilen tek nüshası Milli Kütüphane 06 Mil Yz FB 472'da kayıtlıdır. 94 varaktan meydana gelen nüshanın müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir. Bozuk bir ta'lik yazı ile yazılmış olup yapraklardaki satır sayıları da düzenli değildir. Nüshanın ilk yaprağında müellifin bir dibâcesi yer alır. Bu kısımda insanı diğer varlıklardan üstün niteliklere yaratan Allah'a hamd, Hz. Peygamber'e salât ve selâmdan sonra Hz. Abülkâdir Geylânî'nin yolunda bir derviş olduğunu söyleyip şefâate nail olmak ümidiyle münâcât, Hz. Peygamber, Hz. Ali ve diğer pîrân için na't ile ilahi ve gazeller yazdığını bildirmektedir. "*Hezâr-şerm ile çeşm-i âb ile dehân-güşâ*" olduğunu söyleyerek hataları için Allah'a iltica eder ve şiirlerini yazıp okuyacak olanların sonlarının hayırlı olması ve muratlarına ulaşmaları için duacı olur. Eserin ilk metni bu çalışmaya konu olan istimdâd manzûmesi olup başlık bulunmamaktadır. Divanda arûz ve heceyle yazılmış münâcât, na't, mersiye ve ilahi türlerinde manzûmeler vardır. Na'tleri başta Hz. Peygamber olmak üzere Hz. Ali, on iki imam ve Abdülkâdir Geylânî'ye dairdir. Ayrıca tarikat silsilelerinde adı geçen Ahmed Rufâi, Bedevî, Desûkî, Mevlânâ, Şâh-ı Nakşibend, Hz. Sünbül, İbrahim Gülşenî, Hacı Bektaş, Nureddin Cerrahî, Ümmî Sinân, İsmâil Rûmî adına yazdığı na't başlıklı şiirler bulunmaktadır. Mersiyeler ise Kerbelâ şehidi Hz. Hüseyin içindir. Dinî ve tasavvufî mahiyette olan gazellerinin sayısı 54'tür.

Divan'ında yer alan aruz ve hece vezniyle yazdığı nazım şekilleri ve nazım türleri değerlendirildiğinde Şeyh Süleymân Hamdî'nin 19. yüzyılda Anadolu/Osmanlı sahasında yazdığı ve dinî tasavvufî halk edebiyatı içinde incelenebilecek bir üslubu olduğu görülmektedir.

2. Manzûme-i İstimdâdiyye

Şeyh Süleymân Hamdî'ye ait olan manzûme-i istimdâdiyye önce müstakil olarak Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 4394/1 numarada kayıtlı küçük bir mecmua içerisinde tespit edilmiştir. Metin, mecmuanın 1b-7b yaprakları arasındadır. Daha sonra yapılan araştırmalar neticesinde Hamdî'nin Divanı'na ulaşılmış ve söz konusu manzûmenin divanda 2a-7b yapraklarında yer alan bir metin olduğu görülmüştür. Bu haliyle manzûmenin birisi müstakil olmak üzere iki nüshası bulunmaktadır.

Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 4394'da kayıtlı olan mecmua 215x150 - 162x110 mm. boyutundadır ve gri pandizot kaplı mukavva ciltlidir. Toplam 16 varaktan meydana gelen nüsha rik'a yazı ile yazılmış olup yapraklar kırmızı ile cedvellenmiştir. Ayrıca sözbaşları ve istimdâd manzûmesinin tekrar eden mısraları da kırmızıdır. Nüshada kataloga işlenen eser adı manzûmenin serlevhasında yer alan "*Eyûbda tarik-ı rifâ'ıyyeden Şeyh Yahyâ Efendi hankâhında medfûn 'arif-i bi'llâh Şeyh Süleymân Hamdî el-Kâdirî kaddese sırrahu hazretlerinin manzûme-i istimdâdiyyesidir.*" cümlesinde geçen "*manzûme-i istimdâdiyye*" ifâdesine bakarak verilmiştir. Nüshada ayrıca bazı şahısların yaşadıkları ya da irşad faaliyetlerinde buldukları yer ile bazılarının medfûn oldukları yerlerin bilgisi sayfa kenarlarında gösterilmiştir. Böylece yazma biyografik bir hüviyet kazanmıştır.

Söz konusu mecmuada manzûme-i istimdâdiyyeden sonra 8a-8b'de yine Hamdî'ye ait 9, 7 ve 8 beyitten meydana gelmiş üç şiir daha vardır. Bu şiirler Hz. Peygamber için yazılmış na'tlerdir. Yazmanın 9b-13b yapraklarında Abdülkâdir Geylânî'ye ait 3 mektup ve tercemeleri yer almaktadır. 14b'den itibaren de Farsça Silsile-i Nakşibendiyye yazılıdır.

Milli Kütüphane 06 Mil Yz FB 472 kayıtlı Divân'da yer alan bu meded manzûmesinin sonunda önemli bilgiler bulunmaktadır. Hamdî, Allâh'ın yardımıyla ehliullah erenlerinin münâcatını tamamladığını ve yazdıklarınının 110 beyit olduğunu kaydetmiştir. Buradaki beyitten kasıt nazım birimi olmalıdır. Nitekim mazume-i istimdâdiyye 111 dörtlükten meydana gelmektedir. İlk dörtlük Allâh'a niyaz mahiyetinde olup 2. dörtlükten sonra vesile kıldığı şahıslar sıralandığı için ehliullahâ dair dörtlük sayısı 110'dur. Hamdî bu kısımda bir de şöyle tavsiyede bulunmaktadır : “dünyevî ve uðrevî óuäyl-i murÄd için èale's-seher bir kerre úrÄat olına üç gün úrÄ'at idene nÄil olur bi'èavni'llÄhi teèÄLÄ yÄ muèùie'l-murÄd” (Hamdî Divanı 7b). Bu ifade ile de tasavvuf telakkisinde yeri olan istimdâd anlayışını bir nevi zikir ile uygulamaya dönüştürdüğü söylenebilir.

Manzûmenin sonundaki bir başka önemli bilgi ise söz konusu şiirin yazılmaya başlandığı tarihtir. Buna göre Hamdî “ibtidÄ-i hurÿf yevmü'l-cumèa fi-şehr-i rebîèi'l-evvel àelÄse èişrin sene elf mietÄni àelÄâin bârekallÄhü teèÄLÄ” yani 23 Rebiyülevvel 1230/15 Mart 1815 tarihinde şiirini yazmaya başlamıştır.

a. Manzûme-i İstimdâdiyyenin Şekil Özellikleri

Şeyh Süleymân Hamdî'nin ‘Manzûme-i İstimdâdiyye’si 11’li hece ölçüsü (4+4+3 ve 6+5 duraklı) ile yazılmış, 111 dörtlükten meydana gelen bir dstandır. “Dünyâda ukbâda sen meded eyle” mısraı 1. dörtlüğün ikinci ve dördüncü mısraları ile her dörtlüğün sonunda aynen tekrar edilmiş, bu özellik şiiri monotonluktan uzaklaştırarak akıcı hale getirerek güçlü bir ahenk kazandırmıştır.

Kafiye şeması b a b a, c c c a, d d d a ... şeklindedir. Şiirde halk şiirinin kafiye anlayışını yansıtabak biçimde genellikle yarım ve tam kafiye tespit edilmektedir. Kafiyelenişi açısından bazı dörtlüklerde (6, 16, 53, 86, 103, 108 109.) kafiye kelimelerinin son sesleri yazılışları bakımından farklı cins ancak söyleyiş benzerliği olan harflerden meydana gelmektedir. Dolayısıyla ahenk bu dörtlüklerde kulakta uyum bırakan ses özellikleriyle sağlanmıştır.

Manzûmede redifin önemli bir ahenk unsuru olarak kullanılmadığı görülmektedir. Müreddef dörtlüklerde redif genellikle eklerle sağlanmıştır. Sadece 2. dörtlüğün redifi kuvvetli bir ahenk oluşturacak şekildedir.

Ädem äafiyu'llÄh nÿrı óaúúıyçün
Nÿó neciyu'llÄh sırrı óaúúıyçün
Mÿäi kelimu'llÄh Üÿrı óaúúıyçün
DünyÄda èuúbÄda sen meded eyle (2. dörtlük)

Manzûme-i istimdâdiyye şekil özellikleri bakımından değerlendirildiğinde halk şiirinin söyleyişini yansıttığı görülmektedir. Şiirde Hamdî'nin vezin ve kafiye konusunda serbest hareket ettiği söylenebilir. Klasik Türk edebiyatının aynı türden hatta aynı dilden kelimelerle kafiye yapılması gibi kuralları halk şiirinin genelinde olduğu gibi bu şiirde de önemli olmamıştır. Türkçe kelimelerle Arapça ya da Farsça kelimelerin kafiyeli olduğu örnekler vardır. Bazı dörtlüklerde tek ses benzerliğine dayanan kafiye

ile yetinilmiştir. Manzûmenin en kuvvetli ahenk unsuru dörtlüklerin sonunda aynen tekrarlanan mısradır. Bu tespitler aynı zamanda müellifin sanat kaygısı gütmediğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

b. Manzûme-i İstimdâdiyyenin Muhteva Özellikleri

Şekil özellikleri bakımından bir destan olan manzûme-i istimdâdiyye işlediği konuya göre tür bakımından bir medednâme/istimdâdnâmedir. Süleymân Hamdî ilk dörtlükte âlemleri var eden ve yarattıklarına rızık veren Allah'ı “*Hâlık*” ve “*Râzık*” isimleri ile anmak suretiyle dünyada ve ahirette O'ndan meded dileyerek sözlerine başlamıştır. Daha sonra türün özelliklerini yansıtacak biçimde imdâd dileğini enbiyâ, dört halife, on iki imam ve devamında da bazı din ve tarikat ulularına bildirmiştir. Bu sayede andığı şahsiyetleri istimdâdın hüviyetine uygun olarak vesile kılmış, bu vesile ile inancına göre yakarışının Allah katında makbul olması ümidini yansıtmıştır. Zikrettiği isimlerde genellikle söz konusu şahsiyetin belirgin vasfını ön plana çıkarmıştır.

Hamdî'nin manzûmesinde bir silsile takip ettiği görülmektedir. Aynı zamanda Kâdirî tarikatı müntesibi olan müellif burada tarikatlarda geçerliliği olan silsile anlayışını da ortaya koymaktadır. “Birbirine bağlı, birbiriyle ilgili şeylerin ardarda veya yan yana dizilerek meydana getirdiği sıra, dizi; soy kütüğü, şecere; rütbe ve mevki yönünden bir sınıf içindeki derecelenme” gibi anlamlara gelen silsile kelimesi, tasavvufta bir tarikatın birbirine icazet veren şeyhlerinin isimlerini ihtiva eden liste anlamında kullanılmıştır (Tosun, 2009b: 206). Bir tarikat terimi olarak, şeyhden şeyhe ulaşarak tarikat pirine, ondan da yine şeyhten şeyhe ulaşarak, aynı şekilde Hz. Peygamber'e kadar ulaştığı kabul edilen zincirdir (Gölpınarlı, 1983: 199). Tarikatlarda Hz. Peygamber'e bağlanmayan bir şahsın, tarikat bünyesinde irşâda ehliyetli olduğu kabul edilemez. Bu yüzden tasavvufta tarikat silsileleri Hz. Peygamber ile başlamaktadır. Tarikatların en önemli özelliklerinden biri olan Hz. Peygamber'e kadar ulaşan kesiksiz bir silsileye sahip olmaları şartını Aziz Mahmûd Hüdâyî (ö.1038/1623) “Tevhîdden istifade için, mutlaka kesiksiz bir silsileye sahip bir mürşid-i kâmil tarafından telkin edilmesinin zorunlu olduğu” şeklinde ifade etmektedir (Yılmaz, 1990: 152). Geç döneme ait bazı sünî tasavvuf kaynaklarında Hz. Peygamber'in ilk dört halifeden her birine zikir öğrettiği ve bu yolla dört ayrı tarikatın oluştuğu kaydedilmiştir. Bunlardan Hz. Ali ve Hz. Ebu Bekir ile devam eden silsilelerin zamanla yaygınlık kazandığı, Hz. Ali'den gelen silsilenin Aleviyye, Ebu Bekir'den gelenin ise Sıddıkiyye (Bekriyye) diye adlandırıldığı ifade edilir (Tosun, 2009: 207).

İstimdâd mamzumesinde ilk dörtükte Allah'a yakarışından sonra meded istemek üzere vesile kıldığı isimler ve aynı zamanda silsile sırasıyla şu şekilde ortaya çıkmaktadır:

Peygamberlerden Hz. Âdem'i “Safiyullâh”, Hz. Nûh'u “Necîyullâh”, Hz. Mûsâ'yı “Kelîmullâh” sıfatlarını belirterek anmaya başlamıştır. Hz. Dâvûd'a sesinin güzelliğiyle, oğlu Hz. Süleymân'a devlere boyun eğdirmesiyle, Hz. Ya'kûb'a oğlu Hz. Yûsuf'a özlemiyle, Hz. İbrâhîm'e Ka'be'yi yapmasıyla, Hz. İsmâ'il'e kurban oluşuyla, Hz. Zekerîyyâ'ya bedenini biçilmesiyle, oğlu Hz. Yahyâ'ya dost için canından geçmesiyle, Hz. İsâ'ya göğe yükselmesiyle telmihte bulunmuştur. Söz Hz. Peygamber'e geldiğinde ondan Allah'ın sevgilisi diye bahseder ve Enbiyâ suresinin 107. ayetinden mealen iktibasla “âlemlere rahmet olarak” gelişini hatırlatır.¹¹ Hem ümmetinin hem de kendisinin Hz. Peygamber'in lütuf ve keremini umduğunu yani bir anlamda şefaât arzusunu dile getirir.

Peygamberlerden sonra bir dörtlük içinde dört halifeden bahseder. Daha sonra Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i, devamında da imamları saymaktadır: İsnâaşeriyye'nin dördüncü ve İsmâiliyye'nin üçüncü imamı kabul edilen Zeynelâbidîn (Ebû'l-Hasen Ali

¹¹ Enbiyâ Sûresi (21/107): “(Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik.”

b. el-Hüseyin b. Ali b. Ebî Tâlib ö. 94/712)¹², isnâaşeriyenin beşinci ve İsmailiyye'nin dördüncü imamı *İmâm Bâkır* (Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebî Tâlib (ö. 114/733?)¹³, isnâaşeriye'nin altıncı, İsmâiliyye'nin beşinci imamı, Ca'ferî fikhinin kurucusu *Ca'fer-i Sâdık* (Ebû Abdillâh Ca'fer b. Muhammed el-Bâkır b. Ali Zeynilâbidin (ö. 148/765)¹⁴, isnâaşeriyye'nin yedinci imamı *Mûsâ Kâzım* (Ebû'l-Hasen Mûsâ el-Kâzım b. Ca'fer es-Sâdık b. Muhammed el-Bâkır (ö. 183/799)¹⁵, isnâaşeriyye'ye göre on iki imamın sekizincisi *Ali Rızâ* (Ebû'l-Hasen Ali er-Rızâ b. Mûsâ el-Kâzım (ö. 203/819)¹⁶, isnâaşeriyye'nin dokuzuncu imamı *Muhammed Tâkî* (Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali er-Rızâ b. Mûsâ el-Kâzım b. Ca'fer es-Sâdık (ö. 220/835)¹⁷, Ali evlâdından biri ve on iki imamın onuncusu *Ali Nakî* (Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cevâd b. Ali er-Rızâ el-Hüseyinî el-Askerî (ö. 254/868)¹⁸, isnâaşeriyye Şîası'nın on birinci imamı *Hasanü'l-Askerî* (Ebû Muhammed Hasen b. Ali el-Hâdî b. Muhammed el-Cevâd et-Takî (ö. 260/874)¹⁹, İmâmiyye Şîası'nca halen gaybet halinde olduğuna, gelecekte mehdî olarak ortaya çıkıp dünyada adaletli bir düzen kuracağına inanılan on ikinci imam *İmâm Mehdî* (Muhammed b. el-Hasen b. Ali b. Muhammed el-Mehdî el-Muntazar (gaybeti 260/874)²⁰ müellifin "*imdâd eyle, muîn ol, kerem kıl, yetiş*" şeklinde ifadelerle istimdâd dilediği imamlardır. Yine bu isimleri "*çâr-deh ma'sûmân*" sıfatlarıyla yani isnâaşeriyye Şiileri'nin hata ve günahattan münezzehe olduğuna inandıkları on dört kişi olarak tanımlamış²¹ ve onlardan şefkat ummuştur.

Süleymân Hamdî manzûmesinin 13. dörtlüğünde nücebâ, evtâd-ı erbaa ve nûkabâya yönelerek "*ricâlü'l-gayb*" hiyerarşisini ifade etmek suretiyle yakarışını sürdürmektedir. Tasavvufî bir anlayış olan ricâlü'l-gayb herkes tarafından tanınmayan, gizli hakikatlere vâkıf, âlemdeki manevî ve ruhânî düzeni sağlamak ve korumakla görevlendirilmiş Allah'ın sevdiği bazı kullarıdır. Türkçe'de "gayb erenleri" ya da "üçler, yediler, kırklar" şeklinde kullanılan bu seçilmiş kişilerin arasında bir düzen ve bir hiyerarşi vardır. Bunlar kutub ve onun vezirleri durumunda olan iki imam (üçler), evtâd-ı erbaa yani âlemin dört yönüne görevlendirilmiş dört veli, yedi iklimi yöneten yediler (abdâl, ahyar), insanları ıslah etmeye, sıkıntılarını gidermeye çalışan, bütün yaratıkların mânevî yüklerini taşımakla mükellef kırk kişiden meydana gelen nücebâ (kırklar), Allah'ın bâtin isminin tecellileri olan 300 kişiden meydana gelen nûkabâdır (Uludağ, 2008: 35, 81).

Bu kısımda Süleymân Hamdî'nin manzumesinde adı geçen şahsiyetleri sıralarken aralarındaki münasebeti daha iyi ortaya koyabilmek ve silsileyi takip edebilmek için bunlarla ilgili kısa bilgiler vermek yerinde olacaktır:

Selmân-ı Pâk (14. dörtlük): Ebû Abdillâh Selmân el-Fârisî (ö. 36/656 [?]), İslâmiyet'i kabul eden İran asıllı ilk sahâbidir. Müslüman olduktan sonra kendini Selmân İbnü'l-İslâm diye tanıtmış, Selmân el-Hayr, Selmân-ı Pâk veya Selmân el-Hakîm diye de anılmıştır (Hatiboğlu, 2009: 441).

On Yedi Kemerbest (14. dörtlük): Hz. Muhammed'e, Hz. Ali'ye, ehlibeyt'e bağlı kırklar meclisinin üyeleri arasında bulunan, Hz. Ali tarafından kemerleri bağlanmış

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmed Saim Kılavuz, "Zeynelâbidin", TDVİA, C. 44, 2013, s. 365-366

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Öz "Muhammed el-Bâkır", TDVİA, C. 30, 2005, s. 506-507.

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Öz, "Ca'fer es-Sâdık", TDVİA, C. 7, 1993, s. 1-3.

¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Öz, "Mûsâ el-Kâzım", TDVİA, C. 31, 2001, s. 219-220.

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. A. Saim Kılavuz, "Ali er-Rızâ", TDVİA, C. 2, 1989b, s. 436-438.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Öz, "Muhammed el-Cevâd", TDVİA, C. 30, 2005, s. 514-515.

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz. A. Saim Kılavuz, "Ali el-Hâdî", TDVİA, C. 2, 1989a, s. 394-395.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hamid Algar, "Hasan el-Askerî", TDVİA, C. 16, 1997b, s. 289

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Öz, "Mehdî el-Muntazar", TDVİA, C. 28, 2003, s. 376-377.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Hamid Algar, "Çârdeh Ma'sûm-ı Pâk", C. 8, 1998, s. 227-228.

olan onyedi önderdir. Onyedi Kemerbest'in çoğu ehlibeyt yolu için şehit olmuştur Her ne kadar On Yedi Kemerbest'in kimler olduğu hususunda farklı anlatımlar varsa da ehlibeyte bağlılık ortak noktasında buluşmaktadırlar. Selmân-ı Pâk ise söz konusu bu On Yedi Kemerbestin ilki olarak kabul edilmektedir.

Veysü'l-Karânî (15. dörtlük): Ebû Amr Üveys b. Âmir b. Cez' b. Mâlik el-Karânî (ö. 37/657), Tâbiin neslinden Yemenli zâhiddir. Anadolu halk kültüründe Veysel Karânî diye anılan Üveys el-Karânî'dir. Zâhidâne hayatı dolayısıyla Veysel Karânî tasavvuf ehli tarafından örnek bir şahsiyet kabul edilmiş, Hz. Peygamber'i zâhiren görmemekle birlikte mânen kendisinden feyiz aldığı ileri sürülmüştür (Tosun, 2013: 74).

Hâlis ibn Zeyd (16. dörtlük) Ebû Eyyüb Hâlid b. Zeyd b. Küleyb el-Ensârî (ö. 49/669), Hicret sırasında Hz. Peygamber'i Medine'de evine misafir eden ve Türkiye'de "Eyüp Sultan" unvanıyla anılan sahâbidir (Algül, 1994: 123).

Câbir Ensârî (17. dörtlük) Ebû Abdillâh Câbir b. Abdillâh b. Amr b. Harâm el-Ensârî (ö. 78/697), En çok hadis rivayet eden ve Hz. Peygamber'in özel iltifat ve ilgisine mazhar olan sahâbilerden biridir. Bilhassa Şiilere ait eserlerde ona nisbet edilen birçok rivayet bulunmaktadır (Kandemir, 1992: 530).

Ebû Zer Gaffâr (18. dörtlük): Ebû Zer Cündeb b. Cünâde b. Süfyân el-Gıfârî (ö.32/653), Servet terâkümü konusundaki görüş ve mücadelesiyle tanınan sahâbidir. Ebû Zer el-Gıfârî hakkında, bilhassa Şii kaynaklardan hareketle "Hz. Peygamber tarafından özellikle övülen dört uludan biridir (ötekiler: Ali, Selman ve Mikdâd)" denilmektedir (Aydınlı, 1994: 266).

Bu sahabeleri andıktan sonra ashâb-ı güzîn için dua ve hürmet makamında "Rıdvanullâhi 'aleyhim ecma'in" der. 22. dörtlükte ise büyük mutasavvıflardan Bâyezid-i Bistâmî'yi ve İbrahim Edhem'i zikreder:

Bâyezid Bistâmî (22. dörtlük): Ebû Yezid Tayfûr b. İsâ b. Sürüşân (ö. 234/848 [?]), İlk büyük mutasavvıflardan. Bâyezid coşkulu davranışları, taşkın sözleri ve samimi hali ile çevresindekiler üzerinde derin tesirler bırakmış ve seçkin bir zümrenin kendi görüşleri etrafında toplanmasını sağlamıştır. Kendisini takip edenlere Tayfûrî, tuttuğu yola da Tayfûriyye veya Bistâmiyye adı verilmiştir. Ancak Tayfûriyye bilinen mânada bir tarikat olmayıp bir tasavvuf cereyanıdır. Hallâc, Şiblî, Harakanî, Ebû Saîd-i Ebû'l-Hayr, Nifferî, Senâî, Attâr, Câmî, İbnü'l-Arabî, İbnü'l-Fârız ve Mevlânâ gibi büyük mutasavvıflar hep bu cereyana bağlı kalmışlardır. Şüttâriyye ve Aşkîyye tarikatları da onu kendilerine pîr edinmişlerdir. Bâyezid çeşitli tarikatların silsilelerinde bir kol başı olarak önemli bir yer tutar. Özellikle Nakşibendiyye gibi muhafazakâr bir tarikatın bu taşkın ve coşkulu veliye silsilenâmesinde önemle yer vermesi, bazen onu Üveysî sayması oldukça dikkat çekicidir (Uludağ, 1992; 238).

İbrâhîm Edhem (22. dörtlük): Ebû İshâk İbrâhîm b. Edhem b. Mansûr (ö. 161/778 [?]), Zâhid, sûfi ve muhaddistir. İbrâhîm b. Edhem daha hayatta iken şöhreti geniş bir çevreye yayılmıştır. Cüneyd-i Bağdâdî kendisi için, "Bu yolun bilgilerinin anahtarı İbrâhîm'in elindedir" ifadesini kullanır. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî de onu "mânalar denizinin yüzücüleri" olarak nitelendirdiği Bâyezid-i Bistâmî, Cüneyd-i Bağdâdî gibi sûfilerle birlikte anar (Öngören 2000: 293-294)

23-26. dörtlüklerde mezheb kurucularına yer vermektedir:

Ebû Hanife (23. dörtlük): Ebû Hanife Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh (ö. 150/767), Hanefî mezhebinin imamı, büyük müctehiddir. İslâm'da hukukî düşüncenin ve ictihad anlayışının gelişmesinde önemli payı olup daha çok Ebû Hanife veya İmâm-ı Azam diye şöhret bulmuştur. İslâm âleminde tarikatlar ortaya çıkıp kurucuları büyük saygı görmeye başlayınca bazı mezhep imamları ve büyük âlimler tarikat kurucuları veya büyükleri gibi telakki edilmeye başlanmıştır. Sûfi tabakatına dair ikinci dönem

eserlerinde Ebû Hanîfe'nin de bulunması, ilmîne, zühd ve takvâsına dair pek çok menkıbenin yer alması ve kendisine nisbetle Âzamiyye tarikatından söz edilmesi bu telakkinin sonucudur. Halbuki böyle bir tarikat hiçbir zaman teşekkül etmemiştir. Önce kelâmîla, ömrünün son iki yılında ise fıkıhla ilgisini keserek tasavvufa intisap ettiği yolundaki iddianın, sonraki asırlarda halkın tarikatlara güvenini arttırmak amacıyla ortaya atıldığını söylemek mümkündür (Uzunpostalcı, 1994: 131-138).

İmâm Şâfi'î (24. dörtlük): Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî (ö. 204/820), Şâfiî mezhebinin imamı, büyük müctehiddir (Aybakan, 2011: 223).

İmâm Mâlikî (25. dörtlük): Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî (ö. 179/795), Mâlikî mezhebinin imamı, büyük müctehid ve muhaddisdir. Sağlam hâfızası ve derin anlayışı yanında sabrı, disiplin ve ihlâsı sayesinde hadis ve fıkıh alanlarında büyük bir âlim olan İmâm Mâlik kendi zamanında ve daha sonra gelen âlimler tarafından övgüyle anılmıştır (Özel, 2003;506).

İmâm Hanbelî (26. dörtlük): Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (ö. 241/855), Hanbelî mezhebinin imamı, muhaddis ve fakihtir (Kandemir, 1989: 75).

Mezhep imamlarından sonra Hamdî, tasavvuf önderlerini saymaya Hasan-ı Basrî ile devam ederek silsileyi oluşturmaktadır:

Hasan-ı Basrî (27. dörtlük): Ebû Saîd el-Hasen b. Yesâr el-Basrî (ö. 110/728), Basralı meşhur tâbiî, âlim ve zâhiddir. Pek çok sahâbîden hadis rivayet eden Hasan-ı Basrî tâbiînin en faziletlilerinden biri olarak kabul edilir. Mutasavvıflar ise kendisinden “takvâ sahiplerinin öncüsü, Hakk'ın gerçek velisi, fütüvvet ehlinin önderi” şeklinde söz ederler. Düşünceleriyle zâhid ve sülilere örnek olan Hasan-ı Basrî, tasavvufî hayatın vücut bulmasını sağlayan ve ona mânevî zemini hazırlayan takvâ sahibi tâbiîlerden kabul edilir. Bu bakımdan sûfi tabakat kitaplarında ona geniş yer verilmiş, fikirleri ve menkıbeleri üzerinde önemle durulmuştur. İlk büyük sülilerden biri olduğu, sülilerin imamı sayıldığı, daima örnek alındığı ilim ve tasavvuftaki büyüklüğü kaynaklarda vurgulanmıştır. Hasan-ı Basrî tarikat silsilelerinde önemli bir yer tutar (Uludağ: 1997b: 291-293)

Habîb-i Acemî (27. dörtlük): Ebû Muhammed Habîb b. İsâ b. Muhammed el-Acemî el-Fârisî (ö. 130/747-48[?]), Basralı zâhiddir. Habîb'in tasavvuf tarihi açısından asıl önemi, zühd döneminden sonraki asırlarda teşekkül eden tarikatların silsilelerinde Hasan-ı Basrî'den sonra yer almış olmasıdır. Bu silsilelerde Dâvûd et-Tâî onun müridi olarak görülür. Nakşibendiyye, Kâdiriyye, Mevleviyye gibi büyük tarikatların silsilelerinde yer alması menkıbelerinin günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır (Yetik, 1996: 370).

Dâvûd'et-Tâî (28. dörtlük): Ebû Süleymân Dâvûd b. Nusayr et-Tâî (ö. 165/781 [?]), İlk dönem sûfi ve zâhidlerinden. Dâvûd et-Tâî'nin tasavvufî hayatında az yemek, az konuşmak, az uyumak, Allah korkusu ve âhiret kaygısıyla ağlamak gibi tasavvufun kuruluş safhasının başlıca özelliklerini bulmak mümkündür. En tanınmış müridi olan Ma'rûf-i Kerhî mürşidini, “Tâî kadar dünyaya değer vermeyen birini görmedim” diyerek tanıtır. Ona göre cömertliği ve mürüvveti olmayanın ibadeti tam olmaz (Kara, 1994: 48).

Ma'rûf-i Kerhî (28. dörtlük): Ebû'l-Mahfûz Ma'rûf b. Fîrûzân el-Kerhî (ö. 200/815-16 [?]), Iraklı zâhid ve sûfidir. Tasavvuf tarihinin en büyük şahsiyetlerinden olan Ma'rûf-i Kerhî'nin önemi daha çok Kâdiriyye, Halvetiyye, Nakşibendiyye, Rifâiyye, Desûkiyye, Mevleviyye, Safeviyye, Ni'metullâhiyye, Nurbahşiyye, Bektaşîyye gibi Sünnî ve Şîî birçok tarikatın silsilesinin kendisiyle devam etmesinden kaynaklanmaktadır. Ma'rûf-i Kerhî'nin talebelerinden en önde geleni, birçok silsilenin kendisiyle devam ettiği

Cüneyd-i Bağdâdî'nin şeyhi Serî es-Sakâtî'dir. Ayrıca Ma'rûftan sonra müridleri Şehâbeddin Ahmed Tebrîzî, İsrâfil el-Mağribî, Ebû Hamza Muhammed el-Bağdâdî ile de farklı silsileler oluşmuştur. Müridi Serî es-Sakâtî'ye, "Allah'tan bir şey dilersen Ma'rûf'un hürmetine diyerek iste" şeklindeki nasihati, tasavvuf tarihinde şeyhlerden istimdâd ve tevessül geleneğini başlatan ilk örnek olması bakımından önemlidir (Öngören, 2003: 67-68).

Seriyüs-Sekâtî (29. dörtlük): Ebû'l-Hasen Serî b. el-Mugallis es-Sakâtî (ö. 251/865), Bağdatlı ilk sûfilerdendir. Cüneyd-i Bağdâdî'nin dayısı ve üstadıdır. Serî es-Sakâtî, "seyyidü't-tâife" diye anılan Bağdat tasavvuf ekolünün kurucusu Cüneyd-i Bağdâdî'yi yetiştirerek kendinden sonraki sûfiler üzerinde etkili olmuştur (Uludağ, 2009: 564).

Cüneyd-i Bağdâdî (29. dörtlük): Ebû'l-Kâsım Cüneyd b. Muhammed el-Hazzâz el-Kavârîrî (ö. 297/909), İlk devir sûfilığının en güçlü temsilcilerinden olan meşhur sûfidir. Birçok ünlü sûfi Cüneyd'in sohbetinde bulunmuş, onun müridi ve halifesi olmuştur. Tarikatların tamamına yakın kısmı silsilelerinde Cüneyd'e yer verirler. Cüneyd tasavvuf terimlerini, usul ve esaslarını tesbit ederek tasavvufun ortaya çıkışını sağlayan büyük sûfilerden biridir (Ateş, 1993: 119-121).

Ebû Bekr Şiblî: Ebû Bekr Dülef b. Cahder (Ca'fer b. Yûnus) eş-Şiblî (ö. 334/946), İlk sûfilerdendir. Şiblî, tasavvuf eğitimini devrin en ünlü sûfisi Cüneyd-i Bağdadinin yanında tamamlama imkânına kavuştu. Cüneyd'in, "Her topluluğun bir tacı vardır, sûfilerin tacı da Şiblî'dir" sözü onun tasavvufta ulaştığı makama işaret etmektedir. Hallâc-ı Mansûr'un en yakın arkadaşlarından. Özellikle idamı sırasında Hallâc'ın yanından hiç ayrılmamış, arkadaşına en zor anlarında destek olmaya çalışmıştır. Şiblî Kâdiriyye, Mevleviyye, Rifâiyye ve Şâzeliyye silsilelerinde yer almaktadır (Gürer, 2010: 125). Metinde de Hamdî ondan Hz. Ali nesepli, Cüneyd halifesi diye bahsetmektedir.

Abdu'l-Vâhid (31. dörtlük): Ebu'l-Fazl Abdülvâhid b. Abdülaziz b. el-Hâris b. Esed el-Bağdâdî et-Temîmî (342-410/953-1020), Hanbelî fıkıh âlimi ve hadis bilgidir (Kaplan, 2010: 287). Hamdî, Abdülvâhid Temîmî'yi, şairat içinde zâhidlerin sultanı, tarikat içinde kulluk edenlerin serdarı ve hakikat madeni sözleriyle ta'zimle övmektedir.

Şeyh Mehemed Tarsûsî (32. dörtlük): Ebu'l-Ferec Muhammed Yusuf Et-Tarsusî'dir. Doğum tarihi bilinmemektedir. Ölüm tarihi Hicri 447/1055'tir. Üstadı ve tasavvuf hırkasını Ebu'l-Fazl Abdülvahid b. Abdülaziz b. el-Hâris b. Esed el-Bağdadi et-Temîmî'nin elinden giymiştir (Kaplan, 2010: 287).

Aliyyü'l-hakkârî (33. dörtlük): Mutasavvıf ve muhaddistir. "Ebu'l-Berekât" unvanıdır. Aslen Lübnan'da Baalbek yakınlarında doğmuş, altıncı asrın sonlarında Hakkârî'de vefat etmiştir (Sarı, 2016:602). Kâdiri taikatı silsilelerinde Şeyh Mehemed Tarsûsî'den sonraki isimdir. Hamdî onun nice âşıklara rehberlik ettiğini söyler. Buradan hareketle Şeyh Hakkârî'nin pek çok talebe yetiştirdiği anlaşılabilir.

Şeyh Mübârek Sa'îd Mahzûmî (34. dörtlük): Ebu Said Mübarek el-Muharrimî, Abdülkadir Geylânî'nin hocası Hanbelî fakihidir (Uludağ, 1988: 234)

Ebâ Sâlih (35. dörtlük): Abdülkâdir Geylânî'nin babasıdır. Ebû Sâlih Mûsâ'nın dindar bir kimse olduğu bilinmekte, ancak hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır (Uludağ: 1988: 234). Hamdî onun Bağdad'da yaşadığını belirtir.

Süleymân Hamdî 36. dörtlükten itibaren sözü müntesibi olduğu Kâdiri tarikatının kurucusu Abdülkâdir Geylânî'ye getirir. Onu bâtin padişahı olarak tavsif ettikten sonra ona "bâzü'l-eşheb" lakabıyla seslenir. Abdülkâdir Geylânî karşılaştığı kimseleri hemen tesiri altına aldığı için "bâzullah" (Allah'ın şahini) ve "el-bâzü'l-eşheb" (avını kaçırmayan şahin) unvanıyla da anılmakta olup bu unvan Abdülkâdir Geylânî'ye şeyhi Debbâs'ın meclisinde verilmiştir (Uludağ, 1988: 235). Pîrine altı dörtlük ayıran müellif

burada onun çeşitli sıfatlarını dile getirmektedir. Geylânî'nin "turfetü'l-'ayn içre" yani göz açıp yumuncaya kadar müridine meded ettiğini ve "lâ tehâf lâ tahzen" yani "korkma ve hüzünlenme" hitabıyla manevi telkinde bulunduğunu söylemektedir. Bu ifade Ankebut suresi 33. ayetten aynen ictibasla kullanılmıştır. Geylânî'ye *vâris-i nebî, vâkıf-ı esrâr, güzîn-i evliyâ, sultân-ı ebrâr* sıfatlarıyla seslenir. Dervişlerin hallerini bilen bir âlimsin diyerek zalim hücumdan korunmak ve zillet yolundan selamete çıkabilmek için pirine iltica eder. Bizi dile düşmekten korusun, merde de nâmerde muhtaç etme diye niyâzda bulunur. 41. dörtlükte coşkusu artan şair, *ey evliyâlar içinde benzersiz olanım, efendim, seyyidim şâhım, emirim, pîrim* nidâlarıyla sıkıntı zamanlarında yetişmesi için imdâd diler. 42. dörtlükte sığındığı makam olan, elinden tutan sultanı pîrinin adını açık olarak belirten Hamdî, bâtın ve zâhir senin emrindedir, her demde yetiş diyerek ona yönelttiği niyazını tamamlar ve silsileyi diğer tarikat uluları ile devam ettirir.

Abdürrezzâk (43. dörtlük): 'Abdülkâdir Geylânî'nin oğludur. Geylânî'nin, Kalâ'idü'l-cevâhir'e göre, yirmi yedisi erkek kırk dokuz çocuğu olmuştur. Bunlardan Ebû Bekir Taceddin Abdürrezzak (ö 603 / 1206). Babasının son hac seferinde kabileyi idare etmiş, çok sayıda talebe yetiştirmiştir. Bugün Rabat ve Selâ'da bulunan Kadiri şeriflerinin cediti bu zattır (Uludağ, 1988: 238). Hamdî de "Yâ şeyhzâde" nidasıyla onun şeyhin oğlu oluşunu bildirmektedir.

Hamdî, Abdülkâdir Geylânî'ni sadece Abdürrezzak ismindeki oğlundan ismen bahsetmekte ama onu soyundan gelen herkesten ve bütün evladından meded dilemektedir (45. dörtlük). Diğer taraftan onun yolunda seyrüsülûkını tamamlayan ve elinden halifelik alanlara da yakarmaktadır.

Seyyid Ahmed Rifâ'î (46. dörtlük): Seyyid Ahmed b. Ali el-Mekkî b. Yahyâ er-Rifâî (ö. 578/1182), Rifâiyye tarikatının kurucusudur. Dört büyük kutubdan biri kabul edilen Ahmed er-Rifâî'nin kutbiyyet makamına Abdülkâdir Geylânî'den sonra yükseldiğini kaynaklar yazar. Gavsiyyet ve kutbiyyet âleminin kendisine daha önce de teklif edildiği, ancak bu vazifeden affedilmesini istediği, bunun üzerine aynı vazifenin Abdülkâdir Geylânî'ye verildiği, onun ölümünden sonra tekrar kendisine tevcih edilince kabul ettiği ve on altı sene bu makamda bulunduğu kaydedilmektedir. Kurmuş olduğu tarikat bir süre Rifâiyye, Ahmediyye ve Batâihiyye adlarıyla anılmakla birlikte sonraları sadece Rifâiyye adı kullanılır olmuştur (Tahrâlî, 1989: 127-13).

Seyyid Ahmed Bedevî (47. dörtlük): Ebû'l-Fityân Ahmed b. Ahmed b. İbrâhîm el-Fâsî et-Tantâvî el-Bedevî (ö. 675/1276), Kuzey Afrika ve Mısır'ın en büyük velisi olarak kabul edilen mutasavvıf, Bedeviyye tarikatının kurucusudur. Bedevî'nin Kuzey Afrika ve özellikle Mısır'ın dinî-tasavvufî hayatında derin izleri olduğu gibi tasavvuf tarihi içinde de önemli bir yeri vardır. Tasavvuf ehli onu Abdülkâdir-i Geylânî, Ahmed er-Rifâî ve İbrâhîm ed-Desûkî ile birlikte "aktâb-ı erbaa"dan biri olarak kabul eder. Bedevî Mısır halkı tarafından aynı zamanda büyük bir kahraman ve kurtarıcı olarak tanınmış, hıristiyanların elinden müslümanları kurtardığına inanıldığı için "mücibü'l-üsârâ min bilâdi'n-nasârâ" lakabını almıştır. Ayrıca Bedeviyye tarikatı mensuplarının Haçlılar'a karşı verdikleri çetin mücadele de bilinmektedir (Kara, 1989:47-48).

Seyyid İbrahim Desûkî (48. dörtlük): Burhânüddîn İbrâhîm b. Ebi'l-Mecd Abdilazîz ed-Desûkî (ö. 676/1277), Mutasavvıf, Desûkiyye tarikatının kurucusudur. Mutasavvıflar tarafından dört büyük kutubdan biri olarak kabul edilen Desûkî (diğer üçü Abdülâdir Geylânî, Ahmed er-Rifâî, Ahmed el-Bedevî'dir) yirmi yıl kadar halvethânesinde mücahede ve tefekkürle meşgul oldu. Babasının cenaze namazını kılmak için çıktığı bu halvethâneye tekrar dönmek istediye de dostlarının ricası üzerine bundan vazgeçti. Hayatta iken etrafında toplanan müridleri, kendisinin kırk üç yaşında vefatından sonra halifesi ve kardeşi Şeyh Mûsâ'ya tâbi olup onun tasavvuf

anlayışını devam ettirmişler ve bir tarikat haline getirmişlerdir (Demirci, 1994, 212-213).

Seyyid Sa'dü'd-dîn Cebâvî (49. dörtlük): Ebü'l-Fütüh Sa'düddîn Muhammed b. Yûnus b. Abdillâh eş-Şeybî (eş-Şeybânî) el-Cebâvî (ö. 575/1180), Sa'diyye tarikatının kurucusudur. Sa'diyye kaynaklarında Sa'deddin el-Cebâvî'nin aynı dönemde Bağdat'ta yaşayan Abdülkâdir-i Geylânî ve Kûfe, Vâsıt, Basra arasındaki Batâih bölgesinde yaşayan Ahmed er-Rifâî ile karşılıklı kerametlerinden söz edilmekle birlikte yüzyüze görüştüklerine dair herhangi bir bilgi verilmemektedir. Bazı Rifâî kaynakları Cebâvî'nin, babasının yanı sıra Ahmed er-Rifâî'den veya onun halifesinden hilâfet aldığını belirtmiş ve Sa'diyye'nin Rifâiyye'nin bir kolu olduğunu ileri sürmüştür (Yücer, 2008, 387-388). Hamdî de "Sâkinü'l-Cebâ" söyleyişiyle onun nisbesinin kaynağına işaret etmektedir.

Muhyiddîn 'Arabî (50. dörtlük): Muhyiddîn Muhammed b. Ali b. Muhammed el-Arabî et-Tâi el-Hâtimî (ö. 638/1240), Tasavvuf ve İslâm düşünce tarihinde büyük etkileri bulunan sûfi müelliftir. Seyyid Abdülkâdir Geylânî'nin bir gün en önde gelen talebelerinden Cemâleddîn Yûnus bin Yahyâ'yı yanına çağırarak; "Benden sonra, benim künyem olan Muhyiddîn isminde, Allahü teâlânın çok sevdiği evliyâsından bir kimse gelecektir. Bu hırkamı ona teslim edersin." buyurduğu rivayet edilmektedir (Kılıç, 1999: 493).

Mollâ 'Attâr (51. dörtlük): Ebü Hâmid Feridüddîn Muhammed b. Ebî Bekr İbrâhîm-i Nisâbüri (ö. 618/1221), İranlı meşhur şair ve mutasavvıftır. Eserlerinden, devrindeki birçok mutasavvıf ve şeyhle tanıştığı, onlarla dostluk kurup eserlerini okuyarak kendisini tasavvuf merhalelerini aşmaya hazırladığı, bu gayretler sonunda irşad makamına ulaştığı anlaşılmaktadır. Bir tarikata girmediği kabul edilse bile iddia edildiği gibi o sadece tasavvufa meraklı veya sūfimeşrep biri değildir. Tasavvuf erbabının sırlarını öğrenip makam ve hallerini incelemekle yetinmemiş, tasavvufu benimseyip içine girmiş, az da olsa seyr*ü sülûk* ile meşgul olmuş ve kendisinden sonra yaşayan pek çok İranlı mutasavvıf-şair ve edibe önderlik etmiştir. Bunlar arasında Mevlânâ, Mahmûd-ı Şebüsterî, Sa'dî, Hâfız ve Molla Câmî sayılabilir (Şahinoğlu, 1991: 95-98). Hamdî onun Farisi olduğunu belirtir.

Ahmed Gazzâlî (52. dörtlük): Mecdüddîn Ebü'l-Fütüh Ahmed b. Muhammed el-Gazzâlî (ö. 520/1126), İmam Gazzâlî'nin kardeşi, vâiz ve mutasavvıftır. Tûs'ta doğdu. İlk tahsilini burada yaptı. Babasıyla birlikte sūfilerin semâ meclislerine katıldı. Şâfiî fikhî tahsil etti. Bağdat'a giderek Nizâmîye Medresesi müderrisliğini bırakıp halvete çekilen İmam Gazzâlî'ye vekâleten bu medresede dersler verdi. Ancak daha sonra tasavvuf sevgisi ağır bastığından inziva ve halvet yolunu seçti. Çeşitli yerleri gezdi ve sūfilere hizmet etti. Ebü'l-Kasım el-Cürcânî'nin müridlerinden Ebü Bekir en-Nessâc'ın sohbetlerine katıldı. Kazvin'de vefat etti (Uludağ, 1989: 70).

Seyyid Sırdân (53. dörtlük): Seyyid Burhânüddîn Hüseyin Muhakkık-ı Tirmizî (ö. 639/1241), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin şeyhidir. Şems-i Tebrizî'nin Konya'ya gelişini Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'ye önceden haber vermesi dolayısıyla "seyyid-i sırdân" lakabıyla tanınmıştır (Ceylan, 2009: 56)

Seyyid Mevlânâ (54. dörtlük): Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, (ö. 672/1273), Mevleviyye tarikatının pîri, mutasavvıf, âlim ve şairdir. Lakabı Celâleddin'dir. "Efendimiz" anlamındaki "Mevlânâ" unvanı onu yüceltmek maksadıyla söylenmiştir. "Sultan" mânâsına gelen Farsça "hudâvendigâr" unvanı da kendisine babası tarafından verilmiştir. Ayrıca doğduğu şehre nisbetle "Belhî" olarak anıldığı gibi hayatını geçirdiği Anadolu'ya nisbetle "Rûmî, Mevlânâ-i Rûm, Mevlânâ-i Rûmî" ve müderrisliği sebebiyle "Molla Hünkâr, Mollâ-yı Rûm" gibi unvanlarla da zikredilmektedir (Öngören, 2004b:

441). Hamdî, Mevlânâ'yı âriflerin sultanı olarak anarken, tasvirî üslupla onu bülbülü çok olan iki renkli bir güle benzetmektedir.

Şems-i Tebrîzî (55. dörtlük): Şemsüddin Muhammed b. Ali b. Melikdâd Tebrîzî (ö. 645/1247 [?]), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin sohbet şeyhidir (Ceyhan, 2010: 511). Şems ve Mevlânâ'nın birbirlerinde Hakk'ı bulmalarını Hamdî, "Sende buldı Hakka mukabil yüzi" şeklinde ifade eder.

Seyyid Hüsâmî/Hüsameddin Çelebi (56. dörtlük): Hüsâmeddin Çelebi, (ö. 683/1284), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin, Mesnevi'yi yazmasına vesile olan müridi ve halifesidir (Sevgi, 1998: 512). Metinde de Hüsâmeddin Çelebi ile ilgili bu özellikler belirtilmiştir.

Sultan Veled (57. dörtlük): (ö. 712/1312), Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin büyük oğlu, mutasavvıf ve şairdir. 25 Rebîülâhîr 623'te (25 Nisan 1226) Lârende'de doğmuştur. İlk olarak dedesine, babasının da mürşidi olan Seyyid Burhâneddin Muhakkık-ı Tirmizî'ye, onun vefatının (639/1241) ardından Şems-i Tebrîzî'ye intisap etti. Daha sonra babasının halifeleri Selâhaddîn-i Zerkûb ve Hüsâmeddin Çelebi'ye bağlandı. Babası vefat edince Hüsâmeddin Çelebi başta olmak üzere diğer ileri gelen Mevlevîler'in Mevlânâ'nın makamına geçmesi konusundaki ısrarlarına rağmen bunu kabul etmeyip Hüsâmeddin Çelebi'ye tâbi oldu. Hüsâmeddin Çelebi'nin vefatından (683/1284) sonra Kerimüddin b. Bektemur'a intisap ederek kendi ifadesine göre yedi yıl hizmetinde bulundu. Şeyh Kerimüddin'in 691'de (1292) vefatının ardından Mevlânâ'nın makamına geçip irşad faaliyetine başlayan Sultan Veled, Anadolu'nun çeşitli şehirlerine gönderdiği halifeleriyle tarikatın yayılmasını sağladı. Sultan Veled 10 Receb 712'de (11 Kasım 1312) Konya'da vefat etti ve babasının sağ tarafına defnedildi. Yerine oğlu Emir (Ulu) Ârif Çelebi geçti (Değirmençay, 2009:521-522).

Mehammed Bahâyî/Bahâeddin (58. dörtlük): Hâce Muhammed b. Muhammed el-Buhârî (ö. 791/1389), Nakşibendiyye tarikatının kurucusudur. Bahâeddin kurduğu tarikatın mensuplarınca özellikle Türkiye'de Şâh-ı Nakşibend unvanıyla tanınır (Algar, 1991b: 458). Manzumede Belh ve Buhârâ'da benzerin yok diyerek övülmüştür

Hâfız Şîrâzî (59. dörtlük): Hâce Şemseddin Muhammed (ö. 792/1390 [?]), İran'ın önde gelen lirik şairlerindedir. Hâfız'ın tasavvufu ilgisi olmakla birlikte kaynaklarda tarikatı ve şeyhi hakkında kesin bilgi verilmemektedir. Ancak Şemseddin Abdullah-ı Şîrâzî, İmâd-i Fakîh-i Kirmânî, Seyyid Şerif el-Cürcânî gibi mutasavvıf ve âlimlerden istifade ettiği, Ni'metullah-ı Velî, Hâce Ebû'l-Vefâ el-Bağdâdî, Kemâl-i Hucendî gibi şeyhlerle görüştüğü tezkirelerde kayıtlıdır (Yazıcı, 1997: 103). Hamdî, Hâfız'a "allâme-i zamân" diyerek ilmine vurgu yapmıştır.

İmâm Gazâlî (60. dörtlük): Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî (ö.505/1111), Eş'arî kelâmcısı, Şafîi fakihî, mutasavvıf, filozoflara yönelttiği eleştirilerle tanınan İslâm düşünürüdür (Çağrıncı, 1996: 489).

Ahmed Yesevî (61. dörtlük): Orta Asya Türkleri'nin dinî-tasavvufî hayatında geniş tesirler icra eden ve "pîr-i Türkistan" diye anılan mutasavvıf-şair, Yeseviyye tarikatının kurucusu. Kuvvetli bir medrese tahsili görmüş, din ilimleri yanında tasavvufu da iyice öğrenmiştir. Bununla beraber devrinin birçok din âlim ve mutasavvıfı gibi belli bir sahada kalmamış, inandıklarını ve öğrendiklerini çevresindeki yerli halka ve göçebe köylülere anlayabilecekleri bir dil ve alıştıkları şekillerle aktarmaya çalışmıştır. Bir mürşid ve ahlâkçı hüviyetiyle onlara şeriat hükümlerini, tasavvuf esaslarını, tarikatının âdâb ve erkânını öğretmeye çalışmak, İslâmiyet'i Türkler'e sevdirmek, Ehl-i sünnet akidesini yaymak ve yerleştirmek başlıca gayesi olmuştur. Bu öğreticilik vasıfları sebebiyle hikmetleri, bazılarınca lirizmden uzak ve sanat endişesi taşımadan söylenmiş şiirler olarak kabul edilmiştir. İslâm şeriatına ve Hz. Peygamber'in

sünnetine sık sıkıya bağlı olan Ahmed Yesevî'nin şeriat ile tarikatı kolayca telif etmesi, Yesevîliğin Sünnî Türkler arasında süratle yayılıp yerleşmesinin ve daha sonra ortaya çıkan birçok tarikatlara tesir etmesinin başlıca sebebi olmuştur. Ahmed Yesevî edebî şahsiyetinden ziyade fikrî şahsiyetiyle, tarihi hayatından ziyade menkıbevi hayatıyla Orta Asya Türk dünyasının en büyük ismidir. Onun gibi geniş bir sahada ve asırlarca tesirini devam ettirebilmiş bir başka şahsiyet gösterebilmek mümkün değildir (Eraslan, 1989: 159-161).

Hacı Bektaş-ı Veli (61. dördlük): (ö. 669/1271 [?]), Bektaşilik tarikatının kurucusu olarak kabul edilen Türkmen şeyhidir. Asıl adı Bektaş olup muhtemelen ölümünden sonra Hacı Bektaş-ı Veli diye şöhret bulmuştur. Ancak tarihi kaynakların yetersizliği sebebiyle Veli'nin ailesi, çocukluğu ve yetişmesi ile ilgili bilgiler Velâyetnâme'den edindiğimiz kadardır. Bununla beraber onun Horasan'ın Nişabur şehrinde doğup yetişip daha sonra Anadolu'ya gelmiştir. Hem tarihi kaynaklara hem de Velâyetnâme'ye göre Hacı Bektaş Veli, Melametilik gibi büyük ve ince bir tasavvuf mektebinin merkezlerinden biri olan Nişabur'da (Ocak 2009:48) yetişmiş daha sonra irşad faaliyetlerinde bulunmak üzere Anadolu'ya gelmiştir. Türk-İslam dünyasında önemli bir yeri olan ve etkileri günümüze kadar ulaşan Hacı Bektaş Veli, mutasavvıf, âlim ve Bektaşilik yolunun öncüsüdür (Duran, 2014).

Hallâc-ı Mansûr (62. dördlük): Ebû'l-Mugıs el-Hüseyn b. Mansûr el-Beyzâvî (ö. 309/922), Tasavvufun gelişmesine önemli katkılarda bulunan ünlü mutasavvıf. asavvuf tarihi bakımından birinci derecede önemli büyük mutasavvıflardan olan Hallâc'ın sözleri ve menkıbeleri çağlar boyunca müslümanlar arasında yankılanmış ve İslâm toplumu üzerinde derin izler bırakmıştır (Uludağ, 1997a: 377).

Nesimî (62. dördlük): (ö. 807/1404 [?]), Seyyid Nesimî'nin doğum yeri ve tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Asıl adı İmâmüddîn'dir. İyi bir tahsil görmüştür. Fazlullah Hurufî ile tanışması hayatının dönüm noktası olmuştur. Onu halifesi olduktan sonra Hurufiliği yaymaya çalışmıştır. Anadolu'ya gelerek Hacı Bayram-ı Veli'ye intisap etmek istemiş lakin bu isteği kabul görmemiştir. Gönül kırgınlığı ile Halep'e gitmiş burada düşünceleri sebebiyle kendisine zındıklık isnat edilmiş ve derisi yüzülmek suretiyle katline fetva verilmiş, hüküm uygulanmıştır. Seyyid Nesimî'nin bu trajik ölümü hakkında çeşitli rivayet ve menkıbeler doğmasına sebep olmuş, edebiyatta derin ve devamlı tesiriyle yüzyıllarca sürüp giden izler bırakmıştır (Ayan, 2002: 16-19)

Ömerü'l-Halvetî (63. dördlük): Ebû Abdillâh Sirâcüddîn Ömer b. Şeyh Ekmelüddîn el-Gilânî el-Halvetî (ö. 800/1397 [?]), Halvetiyye tarikatının kurucusudur. Ömer el-Halvetî'nin tarikat silsilesi, şeyhi Ahî Muhammed vasıtasıyla İbrâhim Zâhid-i Geylânî'ye nisbet edilen, ancak kurumlaşmış bir tarikat halini almayan Zâhid-i Geylânî'ye nisbet edilen, ancak kurumlaşmış bir tarikat halini almayan Zâhid-i Geylânî'ye nisbet edilen, ancak kurumlaşmış bir tarikat halini almayan Zâhid-i Geylânî'nin halifesi Safiyyüddin Erdebîlî'de Safeviyye, Ömer el-Halvetî'de Halvetiyye tarikatına dönüşmüştür (Taysî, 2007: 65).

Sâfiyyüddîn Sâfi Şeyh Erdebîl (64. dördlük): Ebû'l-Feth Safiyyüddîn İshâk b. Emînidîn Cebraîl b. Sâlih b. Kutbiddîn Ebî Bekr Erdebîlî (ö. 735/1334), Safeviyye tarikatının kurucusu ve Safevî Devleti'ni kuran ailenin atasıdır. Safeviyye tarikatının piri olan Safiyyüddîn-i Erdebîlî, kaynaklarda "Türk Piri" diye adlandırılmaktadır. 1252 tarihinde Hazar Denizi'nin güney batı kıyılarına yakın Erdebil civarında dünyaya gelmişti. Altı yaşında yetim kalan Safiyyüddin, gençliğinin ilk devirlerinden itibaren dine karşı ilgi duyuyor ve kendi temayülüne uygun bir mürşit arıyordu. Uzun bir arayış döneminden sonra bir tavsiye üzerine İmâmü'l Halvetiyye Şeyh Taceddin İbrahim Zahid-i Gilânî'ye intisap etmiş ve daha sonra bu şeyhin kızı Bibi Fatıma ile evlenmiştir. Burada düzgün bir hayat yaşayan Safiyyüddin, diğer müritler arasında sivrilip şöhret kazanmıştır. Kayınpederinin ölümü üzerine Safiyyüddin'in yeni şeyh olması ile Safevî tekkesi Safeviyye Tarikatı de ortaya çıkmış olmaktadır. Böylece Safevî

tarihi de başlamış oluyordu. Sünni bir zât olan Safiyüddin, hayatı boyunca sadece “Şeyh” unvanını kullanmıştır (Öngören, 2008: 476).

Hâcî Bayrâm (66. dörtlük) (ö. 833/1430) Anadolu topraklarında doğup büyüyen bir Türk mutasavvıfı tarafından kurulmuş ilk tarikat olan Bayramiyye'nin piri Hacı Bayrâm-ı Velî. Tarikat silsilesi mürşidi Somuncu Baba, Ali Erdebîlî, Sadreddîn-i Erdebîlî vasıtasıyla Safeviyye tarikatının piri Safiyyüddîn-i Erdebîlî'ye ulaşan Hacı Bayrâm-ı Velî'nin ilk kaynaklarda halife tayin ettiğine dair bilgi bulunmadığı halde Akşemseddin'in menâkıbını yazan Enisî onun Akşemseddin'e kısa zamanda hilâfet verdiğini söyler. Hacı Bayram'ın vefatının ardından önde gelen iki müridi Akşemseddin ile Emîr Sikkînî arasında meşrep farklılığından dolayı bir soğukluk ortaya çıktığını, Akşemseddin'in Emîr Sikkînî'ye Hacı Bayram'ın vefatından sonra dervişlerinin bir kısmı ilâhî aşk, cezbe ve melâmeti temsil eden Emîr Sikkînî'ye; zühd, takvâ ve riyâzete temayülû olanlar da Akşemseddin'e tâbi olmuştur (Azamat, 1996; 442).

Emîr Sikkîn (67. dörtlük): Ömer Dede Sikkînî (ö. 880/1475), Bayramî Melâmilîği'nin piri olup Hacı Bayrâm-ı Velî'nin halifesidir (Şahin, 2007: 55).

Akşemseddîn (68. dörtlük) (ö. 863/1459), Fâtih'in hocası, mutasavvıf, âlim-tabip ve şairdir. Hacı Bayram-ı Velî'den hilafet almıştır. Şeyhinin ölümünden sonra irşâd makamına geçti. Akşemseddin'in kurduğu Bayramiyye'nin Şemsiyye kolu kendisinden sonra Göynük'te oğlu Fazlullah, Kayseri'de İbrâhim Tennûri, İskilip'te Attaroğlu Muslihuddin, Ankara ve civarında ise Hamza eş-Şâmî tarafından devam ettirilmiştir (Köprülû-Uzun, 1989: 299). Metinde Hacı Bayram Velî'den icazet aldığı belirtilmiştir.

Seyyid Bilâl (69. dörtlük) Sinop meşâyihindedir. “Başını vermeyen şehit” hikâyesiyle menkıbeleşmiş bir hayatı vardır

Hüseyin Hamevî (70. dörtlük): (ö. 832/1428) Abdülkâdir Geylânî'nin soyundan olup Hama'da bulunan Kâdiri şeyhidir. Eşrefoğlu Rûmî'nin de mürşididir (Kara, 1995: 478).

Eşrefoğlu Rûmî (70. dörtlük) (ö. 874/1469 - 70 [?]), Kâdiriyye tarikatının Eşrefiyye kolunun kurucusu, mutasavvıf - şair. Kâdiriler arasında Abdülkâdir Geylânî'den sonra tarikatın ikinci piri sayılan Eşrefoğlu Rûmî daha hayatta iken büyük bir velî kabul edilmiştir. Eşrefiyye tarikatını kuran Eşrefoğlu, zâhirî ve batınî ilimleri öğrendikten sonra intisap ettiği Emir Sultan tarafından, Bayramiyye Tarikatı'nın kurucusu Ankara'da bulunan Hacı Bayram Velî'ye gönderilir. On bir sene burada riyazet ve nefis mücadelesi yaptıktan sonra, ondan icazet alır ve İznik'e halife olarak geri döner. Bir süre sonra da Hacı Bayram Velî'nin emri ile Abdülkâdir Geylânî'nin evlâdından Hama'da bulunan Şeyh Hüseyin el-Hamavî'ye intisap eder. Şeyh Hüseyin, ona kısa zamanda hilafet vererek Kâdiriyye Tarikatı'nın Anadolu'da kurulmasına ve yaşatılmasına memur eder. Eşrefoğlu Rûmî, İznik'e döndükten sonra, burada Kadiriliğin bir kolu olan Eşrefiyye tarikatını kurar ve halkı irşâda başlar. Tarikatı kısa zamanda her tarafa yayılır. Özellikle İznik ve Bursa havalisinde etkili olur. Kâdiriler çevresinde o, bu tarikatı Anadolu'ya getirip yaygınlaştırdığı ve bir kurum haline getirdiği için de Pir-i Sâni olarak anılır (Pekolcay, 1995: 480-482).

Seyyid Yahyâ Şirvânî (71. dörtlük) Seyyid Cemâlüddin Yahyâ b. Seyyid Bahâiddin eş-Şirvânî (ö. 870/1466), Halvetiyye tarikatının ikinci kurucusu, sūfi müelliftir (Rıhtım, 2013: 264).

Ebu'l-Hasan İmâm Şâzî (72. dörtlük): Ebü'l-Hasen Nûruddin Alî b. Abdillâh b. Abdilcebbâr eş-Şâzeli (ö. 656/1258) Şâzeliyye tarikatının kurucusudur (Özel, 2010: 385).

Yûnus Emre (73. dörtlük): (ö. 720/1320 [?]) Mutasavvıf Türk şairdir. Hayatı hakkındaki bilgilerde kesinlik olmayıp menkabevî bir hüviyet kazanmıştır. Yûnus Emre'nin mürşidi Tapduk Emre'dir, ancak tarikatı kesin olarak belli değildir; bu

konuda da değişik görüşler ileri sürülmüştür. Bir kısım araştırmacılar Yunus'un tarikat pîrlerini Horasan'a bağlarken onun Nakşî, Halvetî, Mevlevî olduğunu veya Kâdirîliğe mensup bulunduğunu söylemiştir. Bunların içinde üzerinde en fazla durulan tarikatlar Mevlevîlik'le Bektaşîlik'tir (Tatçı, 2013: 600-606).

Emîr Sultân (74. dörtlük) (ö. 833/1429 [?]), Bursalı meşhur sûfi ve Yıldırım Bayezid'in damadıdır (Algül-Azamat, 1995, 146). Metinde Emir Sultân'ın Medine'den gelip Bursa'ya yerleştiği söylenmektedir.

Dede Ömer Rûşenî (75. dörtlük): (ö. 892/1487), XV. yüzyılın önde gelen Halvetî şeyhlerinden, mutasavvıf şairdir. Devrin büyük mutasavvıflarından, Halvetiyye tarikatının pîr-i sânisî kabul edilen Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî'nin (ö. 868/1463-64) yanına Bakû'ye giderek ona intisap etti. Kısa bir sürede sülûkünü tamamlayarak Şîrvânî'nin halifesi oldu ve Anadolu'da irşadla görevlendirildi. Ancak mürşidinden uzak kalmamak için onun rızâsıyla Karabağ, Berdea ve Gence gibi civar bölgelerde irşada başladı. halvetiliğin Rûşeniyye kolunun müessisidir (Uzun, 1994: 81-83).

Şeyh İbrahim Gülşenî (76. dörtlük): (ö. 940/1534), Halvetiyye-Gülşeniyye tarikatının kurucusu, şairdir. Dede Ömer Rûşenî'nin halifesidir. Gülşenî'nin tarikat silsilesi, Halvetiyye'nin ana kollarından Rûşeniyye'nin pîri Dede Ömer Rûşenî vasıtasıyla tarikatın ikinci pîri Yahyâ-yı Şîrvânî'ye ulaşır. Mürşidi Dede Ömer Rûşenî'nin kendisine bir gül vererek, "Sen ol bâğ-ı bekânın gülşenisin" demesi üzerine mahlası Heybetî'yi değiştirerek Gülşenî'yi kullanmaya başladığından kurduğu tarikata Gülşeniyye denilmiştir (Azamat, 2000: 301).

Çelebi Halife (77. dörtlük): Cemâleddîn Muhammed bin Mahmûd Aksarâyî, Osmanlı evliyâ ve ulemâsının büyüklerindedir. Amasya'da doğup yetişmiştir. Doğum târihi bilinmemektedir. Cemâl Halvetî ve Çelebi Halife lakabları ile meşhûr oldu. Dedelerinin memleketi olan Aksaray'a nisbetle Aksarayî, dedesi Cemâleddîn Aksarayî'ye nisbetle de Cemâlî denildi. 899/1493 yılında Mekke-i mükerreme yolunda vefât etti. Çelebi Halife Cemâleddîn, Osmanlı Devleti'nin içtimaî bünyesinde çok etkili oldu. Yahyâ Şîrvânî'nin halifelerinden Pir Muhammed Erzincânî yoluyla aldığı Halvetî feyzini pekçok kimseye saçtı. İsmine nisbetle yoluna "Cemâliyye" denildi (Tayşî, 1993:318).

Emîr Buhârî (78. dörtlük) (ö. 922/1516), İstanbul'da ilk Nakşibendî tekkesini kuran mutasavvıftır. 477'den itibaren irşad faaliyetine başlayan Emîr Buhârî, böylece Nakşibendiyye tarikatını İstanbul'da yayan ilk mutasavvıf olma özelliğini kazanmış bulunuyordu. Emîr Buhârî'nin, şeyhi Abdullah-ı İlâhî'nin Nakşibendiyye'nin Anadolu'daki ilk büyük temsilcisi olması sebebiyle bu tarikatın silsilesinde önemli bir yeri vardır. Hatta onun için "pîr-i sâni" unvanı da kullanılmıştır (Kara, 1995: 125).

Seyyid Velâyet (79. dörtlük) (ö. 929/1522), Vefâî-Zeynî şeyhidir. Seyyid Velâyet, Vefâî geleneğinden gelen bir ailenin mensubu olmasına rağmen aynı geleneğe mensup şeyhi Aşıkpaşazâde gibi Zeyniyye şeyhi olarak faaliyet göstermiştir. Halil İnalçık'a göre Osmanlı idaresiyle kurduğu yakın ilişkiler onun Vefâiyye ile bağlantısını sınırlamış, Sünnilik yönü daha ağır basan Zeyniyye vurgusunu ön plana çıkarmıştır. Bu iki bağlantı göz önüne alındığında Seyyid Velâyet'in Şeyh Ebû'l-Vefâ el-Bağdâdî'nin Vefâiyye tarikatıyla Zeyniyye'nin kolu olan Vefâiyye'yi kendi şahsında birleştirmiş bir mutasavvıf olduğu söylenebilir (Şahin, 2009: 75-77).

Hâce Ahrâr (80. dörtlük) Nâsirüddîn Ubeydullâh b. Mahmûd eş-Şâşî es-Semerkindî (ö. 895/1490), Nakşibendî şeyhi. Ubeydullah Ahrâr ile devam eden Nakşibendiyye silsilesine Ahrâriyye adı verilmiştir (Tosun, 2012: 19).

Baba Haydar (80. dörtlük) (ö. 957/1550), Kanûnî devrinde İstanbul'a yerleşen Semerkantlı bir Nakşibendî şeyhidir. Küçüklüğünde Hâce Ubeydullah Ahrâr'ın (ö.

895/ 1490) sohbetinde bulunduysa da asıl tasavvufî terbiyesini Ahrâr'ın halifelerinden aldı (Algar, 1997a: 367).

İshak Cemâlî (81. dörtlük): Cemâleddin İshak Karamânî, (ö. 933/1527), Halvetî şeyhi, âlim ve hattattır. Osmanlılar'ın ilk devrinde yetişen âlimlerden Cemâleddin Aksarâyî'ye nisbetle Cemâlî veyâ Cemâlîzâdeler diye bilinen aileye mensup olup Cemâlî Halife diye şöhret bulmuştur. Konya'ya giderek Halvetiyye tarikatının ikinci piri Yahyâ-yı Şîrvânî'nin ileri gelen halifesi Habib Karamânî'ye intisap etti. Halvetiyye'nin Habib Karamânî vasıtasıyla Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yayılmış olan bir kolunu İstanbul'a getirmiştir (Öngören, 2001: 448).

Yûsuf Sinân Sünbülî (82. dörtlük) (ö. 936/1529), Halvetiyye tarikatının Sünbülüyye kolunun kurucusudur. Merzifon'da doğmuştur. Asıl adı Yûsuf Sinan'dır. Sünbül lakabı ona şeyhi Cemâl-i Halvetî tarafından verilmiştir. Halvetiyye tarikatının ana kollarından Cemâlîyye'nin piri Cemâl-i Halvetî'ye intisap ederek tasavvuf yoluna girdi. Üç yıl süren seyrü sülûk döneminden sonra hilâfet aldı ve irşad göreviyle Mısır'a gönderildi. Sünbül Efendi'nin vefatından sonra yerine Merkez Efendi postnişin olmuş, Sünbül Efendi'ye nisbet edilen Sünbülüyye, Merkez Efendi ve diğer halifeleri tarafından yaygınlaştırılmıştır (Yücer, 2010: 135).

Seyyid Nizamoğlu Seyfullâh (83. dörtlük): (ö. 1010/1601), Halvetî-Sinânî şeyhi, şairdir. Adı Seyfullah Kasım'dır. Halvetiyye tarikatının Sinaniyye kolunun kurucusu olan İbrahim Ümmî Sinan'dan ders alıp eğitimini tamamladı ve H. 1010 Muharrem'inde (M. 1601 Temmuz) İstanbul'daki vefatına kadar Silivrikapı Emirler Tekkesi'nde irşad faaliyetlerini sürdürmüştür (Tosun, 2009a: 73).

Ümmî Sinân (84. dörtlük): (ö. 1067/1657), Halvetî şeyhi, şairdir. Antalya Elmalı'da doğmuştur. Adı Yûsuf, babasının adı İbrâhim'dir. Niyâzî-i Mısri gibi bir sūfinin Uşak'ta kendisine intisap ederek onunla birlikte Elmalı'ya gittiği ve 1647-1656 yılları arasında yanında kalıp ondan seyrüsülûkünü tamamladığı bilinmektedir. Bu da onun bir sūfi olarak devrinde geniş bir çevreyi etkisi altına aldığını göstermektedir (Bilgin, 2012: 310).

Hazret-i Merkez (85. dörtlük): (ö. 959/1552), Halvetî-Sünbülî şeyhi ve âlimdir. Asıl adı Mûsâ, künyesi Ebû't-Takî, lakabı Merkez Muslihuddin'dir. Merkez Efendi veya Merkez Halife diye tanınır. Evli olduğu için seyrü sülûkünü dergâhta kalmadan evinde tamamlayan Merkez Efendi, Sünbül Efendi'den hilâfet alması üzerine ilk olarak Aksaray'da Kovacı Dede (Sevindik Dede) adıyla anılan Halvetî Tekkesi'nde irşad faaliyetine başlamıştır (Öngören, 2004a: 200).

Necmeddîn-i Kübrâ (86. dörtlük): Ebû'l-Cennâb Necmüddîn-i Kübrâ Ahmed b. Ömer el-Hîvekî el-Hârizmî (ö. 618/1221), Kübreviyye tarikatının kurucusudur. Onun Kübreviyye tarikatına adını veren Kübrâ lakabı, Kur'an'da haşir gününü simgeleyen "et-tâmmetü'l-kübrâ" (Nâziât 79/34) ifadesinin kısaltılmış şeklidir. (Algar, 2006: 498).

Seyyid Üftâde (87. dörtlük): (ö. 988/1580), Aziz Mahmud Hüdâyî'nin şeyhi ve mutasavvıf-şairdir. Adı Mehmed, lakabı Muhyiddin'dir. Şiirlerinde kullandığı "Üftâde" mahlasıyla tanınır. Bursalıdır. Üftâde'nin tarikat silsilesi Hızır Dede ve Akbiyık Sultan vasıtasıyla Hacı Bayrâm-ı Velî'ye ulaşır. Celvetiyye tarikatı Aziz Mahmud Hüdâyî'ye nisbet edilmekteyse de seyrüsülûk usulü bakımından celveti esas alan Üftâde'dir. Bu sebeple onun Celvetiyye'nin piri olduğu da söylenebilir. (Azamat, 2012:282).

Aziz Mahmud Hüdâyî (88. dörtlük): (ö. 1038/1628), Celvetiyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf, şairdir. Vefat ettiğinde altmışa yakın halifesi bulunduğu rivayet edilen Aziz Mahmud Hüdâyî, halifeleri ve yazdığı otuz kadar eseriyle Anadolu ve Balkanlar'daki dini-tasavvufî hayat üzerinde derin tesirler icra etmiş ve bu şekilde şöhreti günümüze kadar ulaşmıştır. Gerek devrinde gerekse daha sonra yazılan tarih ve bibliyografya

kitaplarında “kutbül-aktâb, sâhib-i zamân, mürşid-i kâmil” gibi unvanlarla anılması ölümünden sonra da şöhretinin devam ettiğini göstermektedir (Yılmaz, 1991: 338).

Şems-i Sivâsî (89. dördlük): (ö. 1049/1639), (ö. 1006/1597), Halvetiyye tarikatının Şemsiyye kolunun kurucusu, âlim ve şairdir. 926 (1520) yılında Tokat'ın Zile kazasında doğmuştur. Şemseddin Sivâsî'nin tarikat silsilesi biri Muslihuddin Efendi, Hacı Hızır Amâsî, Habîb Karamânî; diğeri Abdülmecid Şîrvânî, Şahkubâd-ı Şîrvânî, Mevlânâ Muhammed Rukîyye, Mevlânâ Yûsuf Mahdûm vasıtasıyla olmak üzere iki koldan Halvetiyye tarikatının ikinci piri Seyyid Yahyâ-yı Şîrvânî'ye ulaşmaktadır (Aksoy, 2010: .523).

Hüsâmeddîn Uşşâkî (90. dördlük) (ö. 1001/1593), Halvetiyye tarikatının Uşşâkiyye kolunun kurucusudur. Buhara'da doğmuştur. Anadolu'ya gidip Uşak'ta Halvetî şeyhlerinden Emîr Ahmed-i Semerkandî'ye intisap etti. Hüsâmeddîn Uşşâkî'nin Halvetiyye'nin Sinâniyye kolunun kurucusu İbrâhim Ümmî Sinan'dan da icâzet almıştır (Akkuş, 1998: 515).

Seyyid Nakşî Akkirmânî (91. dördlük) (ö. 1065/1655), Mutasavvîf şairdir. Divriği'de doğduğu belirtilmektedir. Hakkında yeterli bilgi yoktur. İstanbul'a giderek Halvetiyye'nin Ramazâniyye kolunun kurucusu Pîr Ramazan Efendi'ye intisap etmiştir. Koca Mustafa Paşa Dergâhı'nda mânevî eğitimini tamamladıktan sonra şeyhî Murad Efendi'nin Kırım'a gitmesi üzerine irşad vazifesiyle bugün Ukrayna sınırları içinde bulunan Akkirman'a gönderilmiş, vefatına kadar Sultan II. Bayezid'in Akkirman Kalesi içinde yaptırdığı tekkede şeyhlik yapmıştır (Atik, 2006: 334).

Abdülahâd Nûrî (92. dördlük): ö. 1061/1651), Halvetiyye tarikatı şeyhlerinden, mutasavvîf ve şairdir. Küçük yaşta babasını kaybedince dayısı Abdülmecid Sivâsî tarafından yetiştirilmiştir. Birbiri ardından kırk erbain çıkardığı ve 1600 gün süreklî halvet ve itikâfta kaldığı rivayet edilen Abdülahad Nûrî, hilâfet aldıktan sonra irşadda bulunmak ve tarikatı yaymak üzere dayısı tarafından Midilli'ye gönderilmiştir. 1620 tarihinde İstanbul'a döndü. 1631'de Fatih, 1641'de Beyazıt, ardından da Ayasofya camilerinde vaaz etmek üzere kürsü şeyhliğine tayin edildi. Sultan Ahmed Camii'nin açılış merasiminde bulundu. Safer 1061'de (1651) vefat etmiştir. Sivâsiyye tarikatı, devrinin önde gelen mutasavvîf ve âlimleri arasında yer alan Abdülahad Nûrî'ye nisbet edilmektedir (Uçman, 1988: 178).

İsmâ'il Rûmî (94. dördlük) (ö. 1041/1631), Kâdiriyye tarikatının Rûmiyye kolunun kurucusudur. Tosya'nın Bansa köyünde doğdu. Kâdiriyye tarikatı, Kâdirihâne diye anılan bu dergâhın kurulmasından sonra İstanbul'da yayılmaya başlamış, XV. yüzyılda Bursa'da kurulan Eşrefiyye kolu ile birlikte bu tarikatın Osmanlı topraklarında yaygınlık kazanmasında önemli rol oynamıştır. Bu tesir sebebiyle “pîr-i sâni” unvanıyla anılan ve kendisine Kâdiriyye'nin Rûmiyye kolu nisbet edilen İsmâil Rûmî vefatında kurduğu tekkenin haziresine defnedilmiştir (Akkuş, 2001: 120). Metinde de Hamdî, İsmâil Rûmî'den “pîr-i sânimiz” diye bahsetmektedir.

Sultân Divânî (95. dördlük): (ö. 951/1544'ten sonra), Mevlevîliğin yayılmasında önemli rol oynayan Mevlevî şeyhi ve divan şairidir. XV. yüzyılın ikinci yarısında Karahisar'da (Afyon) doğmuştur. Babasının şeyhlik yaptığı Karahisar Mevlevihânesi'nde doğan ve Mevlevî kültür ortamında yetişen Mehmed Çelebi'yi babası ölümünden bir yıl önce kendi yerine şeyh tayin etti. Mehmed Çelebi ölümüne kadar Karahisar Mevlevihânesi'nin şeyhi olarak görevini sürdürmüştür (Azamat, 1994: 435). Maznumede Sultan Divânî'nin Kulekapısında sâkin oluşu belirtilmiştir.

Yûsuf Sîneçâk (96. dördlük): Vardar Yenicesi'ndendir. Yûsuf Sîneçâk olarak tanınmıştır. Asrın meşhur şairlerinden Hayreti'nin kardeşidir. Şiirlerinde Yûsuf mahlasını kullandı. Eğitimini tamamladıktan sonra Hicaz, Mısır ve Kudüs'ü dolaştı, Mısır'da Şeyh İbrâhim Gülşenî'ye intisap etti. Sonra Mevlevîliğe geçerek Konya'da

Mevlânâ dergâhını ziyaret etti. Edirne Muradiye Dergâhı postnişini oldu. 953/1546/47'de vefat etmiştir (Köksal, 2013). Hamdî, Yüsun Sineçâk'î Cezîre-i Mesnevi şârihi olarak anmaktadır.

Seyyid Sezâyî (97. dörüük): (ö. 1151/1738), Halvetî-Gülşeni tarikatının Sezâiyye kolunun kurucusu, şairdir. 1080'de (1669) Mora yarımadasının kuzeydoğusunda yer alan Gördüs (Korinthos) kasabasında doğdu. 1098 Ramazanında İstanbul'a gitti, oradan Edirne'ye geçmiştir. İstanbul'a giderken gemide karşılaştığı bir Halveti şeyhinin etkisiyle tasavvufa ilgi duymaya başladı ve Edirne'de Şeyh Âşık Mûsâ Hankahı'nın postnişini Gülşeni şeyhi Mehmed Sırrî Efendi'ye intisap etti. Mehmed Sırrî Efendi'nin yaklaşık iki yıl sonra vefatı üzerine seyrü sülükünü La'li Mehmed Fenâi Efendi'nin yanında tamamlayıp hilâfet aldı. Gülşeni Veli Dede Zâviyesi'nde irşad faaliyetine başladı. 17 Ramazan 1151'de (29 Aralık 1738) Edirne'de vefat etti ve tekkenin hazîresine defnedildi (Konur, 2009: 79-81).

Şeyh Köstendilî (98. dörüük): (ö. 1143/1730)Halvetî-Ramazânî şeyhidir. 1053'te (1643) Sofya'ya bağlı Köstendil şehrinde doğmuştur. İlim çevrelerinde Köstendil Müftüsü diye tanınır. Halvetî-Ramazâniyye şeyhi Lofçavî Ali Fâzıl'a intisap ederek, seyrüsülükünü tamamlayıp ondan icâzet almıştır. Köstendilli, Nüreddin Cerrâhî, Ahmed Raûfî ve Eminönü Yıldız Dede Tekkesi şeyhi Sinobî Mustafa Efendi olmak üzere üç tarikat pîri yetiştirmiştir. Böylece mensup olduğu Ramazâniyye'den Cerrâhiyye, Raûfiyye ve Sinobiyye kolları ortaya çıkmıştır. Şeyh Köstendilli tarikatlar tarihinde üç tarikat pîrinin şeyhi olmuş yegâne şahsiyettir (Ceyhan, 2016: 83-85).

Nûri Cerrâhî (98. dörüük) (ö. 1133/1721), Halvetiyye-Ramazâniyye tarikatının Cerrâhiyye kolunun kurucusudur.. Doğum tarihi 1071 (1660-61) veya 1083 (1672) olarak kaydedilmektedir. Halvetî-Ramazânî şeyhi Köstendilli Alâeddin Ali Efendi'nin mürididir. İcra edilen âyin sırasında vedce gelen Nüreddin, şeyh efendinin gösterdiği sıcak ilgiden de etkilenererek hemen orada kendisine intisap etti. Nüreddin Cerrâhî adına bir tekke inşa edildi. 6 Receb 1115 (15 Kasım 1703) tarihinde törenle açılan tekkede on sekiz yıl irşad faaliyetinde bulunan Nüreddin Cerrâhî kırk gün süren bir hastalık döneminin ardından 9 Zilhicce 1133'te (1 Ekim 1721) vefat etti (Öztürk, 2007: 252).

Hâce Mâ'sûm (99. dörüük): Mevlânâ Muhammed el-Ma'sûm, Nakşibendi tarikatı şeyhlerindedir. İmâm Rabbânî soyundandır. 1009/1600'de dünyaya gelmiş ve babasından feyz almıştır. Müridlerinin yüzünü aştığı rivayet edilmektedir. 1079/1668'de Serhend'de vefat etmiştir (Akkuş-Yılmaz, 2015:51).

Şeyh Murâd (99. dörüük) Muhammed Murâd b. Ali b. Dâvûd b. Kemâliddîn el-Hüseynî el-Buhârî en-Nakşibendî (ö. 1132/1720), Nakşibendî-Müceddidî şeyhidir. 1050 (1640) yılında Semerkant'ta dünyaya geldi. 12 Rebîülâhir 1132 (22 Şubat 1720) tarihinde burada vefat etti. Nakşibendiyye-Müceddidiyye'yi Anadolu'ya getiren ilk sûfi diye bilinen Murad Buhârî halkın yanı sıra şeyhülislâm, vezir ve paşalardan şeyhler ve medrese âlimlerine kadar toplumun hemen her kesiminden insanlar üzerinde etkili olmuştur (Şimşek, 2006, 185-187).

Seyyid Hâşim (100. dörüük): (ö. 1197/1783), Celvetiyye tarikatının Hâşimiyye kolunun kurucusudur.1130 (1718) yılında İstanbul Üsküdar'da doğmuştur. Mustafa Hâşim Celvetî âdâb ve erkânını öğrenerek büyüdü, ancak daha sonra Bektaşîliğe meyledip Mısır Kasrûlayn'daki Kaygusuz Abdal Bektaşî Tekkesi şeyhi Hasan Baba'ya (ö. 1170/1756) intisap etti. Hâşim Baba çok yönlü şahsiyeti sebebiyle bir yerde karar kılmamış ve her grup tarafından genellikle dışlanmıştır. Bu yüzden ne Bektaşîler'e Bektaşîliği'ni ne de Celvetîler'e Celvetîliği'ni kabul ettirebilmiştir. Nitekim hayatının yarısına yakın kısmını irşad ve tarikat hizmetiyle geçirmesine rağmen Celvetiyye'nin merkezi Hüdâyî Dergâhı'na getirilen cenazesi o sırada postnişin olan Büyük Rüşen

Efendi tarafından içeri alınmamış, cenaze namazı dergâhın alt kapısında Cennet Efendi haziresi önünde kılınabilmıştır. 1197/1783'te vefat eden Üsküdar'da İnâdiye mahallesinde pederi ve mürşidi Yusuf Nizâmeddin Efendi'nin yaptırdığı Bandırmalı-zâde dergâhının bahçesine defnedilmiştir (Yılmaz, 1997:406-407). Metinde Üsküdarlı oluşu belirtilmiştir.

Derviş Osmân (101. dörtlük): (d.??-ö.1095/1684), tekke şairi, Kayseri'de doğdu. Gülşenî Tarikatı'na mensuptur. Önce Şeyh Şemsi Paşa Tekkesi şeyhi ve cuma vaizi, sonra Tercüman Yunus Tekkesi şeyhi olmuştur. Kayseri'de Sahibiye Medresesi'nde görevlendirilen şair, tasavvufa yönelerek İstanbul'a dönmüş ve Üsküdar'da Şemseddin Paşa Camii'nde vaiz ve zaviyesinde seccade-nişin-i meşihat makamına geçmiştir. İstanbul'da Tercüman Yunus Zaviyesi ve Camii bunlara tahsis edilince devrin eşraf ve uleması arasında şöhreti arttı. 1095 Rebi'ülâhîrinde (Mart-Nisan 1684) ölmüştür (Köksal, 2013). Hamdî, Derviş Osmanla ilgili Şehzâdebaşı'nda olduğu bilgisini vermiştir.

'Aliyyü'l-a'lâ (106. dörtlük): Fazlullah'ın halifesidir, Anadolu'ya geçip Hacı Bektaş Tekkesinde oturduğu ve Bektaşilere Hurufiliği telkin ettiği düşünülmektedir. Fazlullah-ı Hurûfi'nin Anadolu'da önde gelen halifelerinden damadı 'Aliyyü'l-a'lâ (Ali el-A'lâ) vasıtasıyla yayıldığı düşünülmektedir. Bu zat genç yaşta Fazlullah'a bağlanmış, onun idamından sonra Timurlular tarafından Hurûfiler'e uygulanan baskıdan kaçarak kardeşiyle birlikte Suriye'ye gitmiş, Suriye ve Anadolu'da çeşitli yerleri dolaşarak Hurûfi inançlarını yaymış, Fazlullah'ın Câvidânnâme'sini esas alıp Tevhidnâme ve Kıyâmetnâme gibi çeşitli manzum eserler yazmıştır. Bu arada Kırşehir'e de giden 'Aliyyü'l-a'lâ bir müddet Hacı Bektâş-ı Velî tekkesinde kalmış, kimliğini gizleyerek Bektaşî gibi görünmüş, buradaki dervişlere Câvidânnâme'yi Hacı Bektâş-ı Velî'nin düşünceleri gibi sunmuş, kitapta yer alan ve dinî hükümleri gereksiz sayan bazı ifadelerin birer ilâhî sır olduğunu söyleyerek bunları gizli tutmalarını istemiştir. Hoca İshak Efendi (ö. 1310/1893) Hurûfiliğin Anadolu'ya bu şekilde girdiğini söylemektedir (Aksu, 1998:408-412).

Şeyh Mehemed (107. dörtlük): Manzumede Kâdirî tarikatında hizmet ettiği, pek çok aşğa yol gösterdiği, Edirne'de sâkin olduğu bilgisi verilmiştir. Yazmanın kenarında da İsmail Rûmî halifesi diye not düşülmüştür.

Çakmak Dede (109. dörtlük): Yazmada H. 1148'de vefat ettiği Beykoz'da Yalıköy'de medfun olduğu kayıtlıdır.

Şeyh Bağdâdî (110. dörtlük) (Mevlânâ Hâlid-i Bağdâdî), Ebü'l-Behâ Ziyâüddîn Hâlid b. Ahmed b. Hüseyin eş-Şehrezûrî el-Kürdî (ö. 1242/1827), Nakşibendiyye tarikatının Hâliyye kolunun kurucusudur. Hâlid, Nakşibendiyye mensupları arasında "Mevlânâ" unvanıyla tanınmaktadır (Algar 1997a: 283).

Hamdî 110. dörtlükte de eserin müellifi olarak kendi adını söylemiş, son dörtlükte de inkârcuların onun sözlerine iman etmeleri halinde Rahmân'ın rahmetinin hemencecik tecelli edeceğine inancını dile getirmiştir.

Görülebileceği üzere dörtlüklerde genellikle tek isme yer veren şair, fazla sayıda olmayan dörtlükte birbirini takip eden iki ismi anmıştır. Bazılarının nerede yaşadığı ya da kimin halifesi olduğu gibi belirgin bir özelliğini söylerken bazıları için "gavs-i cihân, kutbü'z-zamân, emânü'l-emân, feridü'l-asr, zümre-i evliyâ, allâme-i zamân, sultânü'l-ârifîn, vâkıf-ı esrâr, mâlik-i envâr, güzîn-i evliyâ, sultân-ı ebrâr, vâris-i nebî, sultân-ı zâhid, serdâr-ı âbid" gibi övgü kalıplarını kullanarak bu isimleri ta'zimle anmıştır. Bazen de bu kişilerin ârif, fâzıl, âlim sıfatlarını söylemiştir. Kimi zaman da meded dilediği kişiyle ilgili *Gürûh-ı velînin sensin fâzılı, bekâ mülkünün sultanısın, âşıkların rehberisin* gibi tam bir kanaat cümlesi ifade etmiştir.

Türün özelliğini yansıtan her dörtlüğün sonunda tekrarlanan yakarış ifadesinden başka “*meded, imdâd eyle, yetiş, himmet eyle, kerem kıl, mürüvvet eyle, şefâ'at et*” şeklindeki sözlerle ismini söylediği şahsiyetlerin aracılığına sığınmaktadır. Ayrıca “*gönüllerimizde gam koma, dile düşürme, kimseye muhtaç etme, hıfz et*” kabilinden dualar etmektedir. Bu dualar sanki söz konusu şahsa yapılmış görünmekle beraber, istimdadiyyenin yapısına uygun bir söylemdir. Nitekim çalışmanın giriş kısmında açıklandığı üzere Hamdî'nin yaptığı da Allah'ın sevdiği kullarını vesile kılmak suretiyle bir nevi “*Allah'ım bu dualarımı kulunun yüzü suyu hürmetine kabul eyle*” demektir. Böylece gayet tabii duasının kabul olma ihtimalini arttırmak ümidindedir.

Sonuç

Kâdirî şeyhi Süleyman Hamdî Efendi tarafından kaleme alınan Manzûme-i İstimdâdiyye'nin biri Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 4394/1 numarada kayıtlı müstakil bir metin, diğeri Milli Kütüphane 06 Mil Yz FB 472 numarada kayıtlı Hamdî Divanı içerisinde olmak üzere iki nüshası tespit edilmiş ve bu çalışma söz konusu iki nüshanın değerlendirilmesi ile oluşturulmuştur. Ayrıca manzûmenin ulaşılan iki nüshasının karşılaştırılması yapılarak farklılıklar dipnotta gösterilmiştir.

Manzûmenin müellifi Süleymân Hamdî'ye dair elde edilen bilgiler yok denecek kadar azdır. Makale onun istimdâd mazûmesini incelemeyi esas aldığı için Hamdî Süleyman'ın hayatı ile ilgili söylenenler çalışılan nüshalarda verilen bilgilerle ve eserinden elde edilen tespitlerle sınırlı kalmıştır. Hamdî Süleyman Efendi, hayatı, eseri/eserleri ve edebî kişiliği ile ilgili ayrıntılı bir inceleme başka bir çalışma olarak düşünülmüştür.

Kâdirî şeyhi Süleymân Hamdî'nin kaleme aldığı Manzûme-i İstimdâdiyye temsil ettiği türün tipik ve güzel bir örneğidir. Dini-tasavvufi halk edebiyatı içerisinde değerlendirilen bu özellikteki metinlerin literatürde değişik nazım şekil, vezin ve ezgilerle yazıldığı söylenmekle beraber destan nazım şekliyle verilmiş örneklerinden bahsedilmemiştir. Bu durum destan formunda yazılmış örneklerin yaygın kullanış açısından diğer nazım şekillerine nispetle daha az oluşuyla açıklanabilir. Diğer taraftan istimdâdiyye ile ilgili bilgi veren bazı kaynaklarda bu türün, Bektaşî şairlerin Hz. Ali'den günahlarının affı için medet ummak maksadıyla yazılan şiirler olarak tanımlanması, bir eksiklik olarak görülmektedir. Nitekim bu çalışmanın konusu olan metinden de anlaşılacağı gibi dua makamı Hz. Ali ile sınırlı değildir. Anılan isimler dinî ve tasavvufî önder şahsiyetlerdir.

İncelenen manzûme-i istimdâdiyye yapı itibarıyla bir silsilenâmeye de benzemektedir. Şair bir taraftan bazı isimleri anarak meded isterken bir taraftan da sırasıyla müntesibi olduğu Kâdirî tarikatının şeyhlerini saymaktadır. Pek çoğunda sadece ismini söylemekle yetinmemiş belirgin bir vasfını da ön plana çıkarmıştır. Üzerinde çalışılan müstakil nüshada yaprak kenarındaki kişinin yaşadığı yer, medfun olduğu yer, vefat tarihi, kimin halifesi olduğuna dair notlar da esere biyografik bir özellik katmıştır. Ayrıca müellifin ölüm tarihi ve medfenine dair bilginin de bu nüsha olması Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu'nda 06 Mil Yz A 4394/1 kayıtlı yazmayı kıymetli kılmaktadır.

Hamdî'nin manzumesi samimi ve tasannudan uzaktır. Metnin ekseninde döndüğü ve coşkuyu en açık biçimde hissedilir kılan söz sanatı nidâdır. Bu da şiirin söyleniş amacına en uygun üslubu yaratmaktadır. Ayrıca mütekerrir mısra türü/anlam açısından yakarışın derecesini arttırdığı gibi teknik olarak şiirin de en güçlü ahenk unsurudur. Şair, şiirin vezin ve kafiye gibi diğer şekil özelliklerinde de genellikle başarılıdır.

Çalışmanın sonuna bu türde yazılan manzumelere örnek teşkil edebileceği ve konuyla ilgili araştırmalarda yararlanılabileceği düşüncesiyle çevriyazılı metin eklenmiş, yaprak kenarlarındaki bilgiler dipnot olarak gösterilmiştir.

Bu çalışmada şair Süleyman Hamdî ile ilgili en önemli sonuçlardan biri onun divanın tespit edilmesidir. Eser üzerinde şu anki tespitlere göre bilimsel bir çalışma yapılmamıştır. Ayrıca istimdadiyyede müellifin adını andığı kişilerle ilgili muhtasar bilgiler verildiği için bu makalenin biyografik bir hüviyet kazandığı da söylenebilir.

Çevriyazılı Metin

A nüshası: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 4394/1

B nüshası: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz FB 472

A/1b

Eyÿbda ùariú-ı rifÀèiyyeden Şeyò Yaóya Efendi òÀnúÀhında medfÿn èÀrifi bi'llÀh Şeyò SüleymÀn Óamdî el-ÚÀdirî úaddese sırrahu óaoretlerinüñ manôÿme-i istimdÂdiyyesidür.

HÀöÀ menÀtu eèammi eş-Şeyò SüleymÀn Efendi (vefÀtı 1253) demekle maèrÿf raómetullÀh.²²

Bi' smillÀhi' r-raóMÀni' r-raóim

B/2a

- 1 Meded meded èÀlemlerüñ ÒÀlıúı
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
Cümle maòlÿkÀtuñ sensüñ RÀzıúı
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 2 Ádem äafiyu'llÀh nÿrı óaúúıÿçün
Nÿó neciyu'llÀh sırrı óaúúıÿçün
Mÿâi kelimu'llÀh Úÿrı óaúúıÿçün
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 3 Áhını äavm iden DÀvÿd peyàamber
Oàlı SüleymÀna divler musaòðar
Yaèúÿb nebî aàlar Yÿsufuñ ister
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 4 Ezelden sevmişdür anları Celil
Kaèbeyi yapan ol İbrÀhîm Óalil
CÀnuñ úurbÀn iden äÀdıú İsmÀèil
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 5 ZekerıyyÀ Óaú için vücÿduñ biçer
YaóÿÀ ol dost için cÀnından geçer
èİsi mièrÀc idüp göklere uçar

²² H 1253/M 1837

4b ol: - A.

5c göklere: göklerde A.

- DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 6 Óaúúuñ maóbýbısın server Muóammed
Cümle èÀlemlere sen geldiñ raómet
Luùf u kerem umar bu èÀâi ümmet
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 7 Ebý Bekrü'ã-ãiddiú yÀr-ı peyàamber²³
èÖmerü'l-FÀrýúdur bu dîn içre er
A/2a èOâmÀn õi'n-nýreyen èAli Úanber²⁴
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 8 YÀ İmÀm Óasan İmÀm Óüseyn²⁵
Bize imdÀd eyle Zeyne'l-èÀbidin
YÀ İmÀm BÀúır ol bize muèin
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- B/2b**
- 9 Caèfer-i äÀdiúdan her dem niyÀzım
Kerem úıl bizlere MýsÀ-yı KÂôım
èAli Mýâi RıøÀ gönlümde şÀõım
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 10 Muóammed Taúidür düşmüşüñ yÀrı
èAli Naúi óurrem ider nÀ-çÀrı
Óasanü'lèAskeri nýruñ envÀrı
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 11 İmÀm Mehdî her óÀlüme sen yetiş²⁶
Senden biter bunca bitmeyen her iş
Senüñ úapuñ bekler faúir ü derviş
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 12 Şefúat idüñ bize çÀr-deh maèâýmÀn
Sizüñdür taãarruf her Àn her zamÀn
Sizüñle maèmýrdur bu iki cihÀn
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 13 Müémimlere imdÀd iden nücebâ
EvtÀd-ı erbaèa mürüvvet nuúabÀ
Size yüz sürmüşem yÀ Àl-i èabÀ
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 14 SelmÀn-ı PÀk ile on yedi ol er
Anlar için duèÀ úıldı peyàamber
Kemer-bestem didi èAliyyi Óayder
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

²³ Medfen-i Medîne

²⁴ Cennetü'l-BÀúı, Necef

²⁵ Medîne, KerbelÀ

²⁶ áÀéib

15 Resýlüň sevdiği keremler kÂnı
Göñlümüň serveri cÂnımuň cÂnı
Yemen ellerinde Veysü'l-ÚarÂni²⁷
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

A/2b

16 Yüz biñ äalÀt u selÀm Àl-i ehl-i beyt
Dü-cihÀnda olan lÀ-òavf u lÀ-úayd
ŞefÀeat eyle yÀ ÒÀlid ibn Zeyd²⁸
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

17 Cümle aãóÀb oldı resýlün yÀrı
BÀa-ı leuÀfetüñ gül-i gül-zÀrı
Muóammed enãÀrı CÀbir EnãÀri²⁹
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

18 EfèÀl-i resýle taùbiú euvÀrı
İstimÀè eyleyen ol dürer-bÀrı
Şuèbe eyle Ebý Zer áaffÀri
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

B/3a

20 Gelüp imdÀd ister fÀsıú fÀcir
Sizi iúrÀr ider müémin ü kÀfir
YÀ Şuèaybü'l-Óaõeri óaøret-i ÓÀfir³⁰
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

21 Cümle úoròulardan eyleyen emîn
İki cihÀnda bizi yÀ aãóÀb-ı güzîn
RiêvÀnu'llÀhu èaleyhim ecmaèin
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

22 SulùÀnü'l-èÀrifin BÀyezid BisùÀm
Taótını terk iden İbrÀhim Edhem
Dileriz ki úoma göñüllerimizde àÀm
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

23 Niçe mürdelere virdüñ tÀze cÀn
Bu óalúa ögretdüñ islÀm u imÀn
YÀ Ebý Óanife İmÀm NuèmÀn³¹
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

²⁷ Yemende

²⁸ İstanbýlda

²⁹ İstanbýlda

³⁰ İslÀmbolda

21 b İki cihÀnda yÀ aãóÀb-ı güzîn: İki cihÀn içre siz olun muèin B.

21c RiêvÀnu'llÀhi: RiêvÀnu'llÀhi TeeÀlÀ A.

23a tÀze cÀn: dermÀn A.

³¹ ŞÀmda

24 Dîn eadÿleriniñ sensüñ rÂfièi
Úalbi èilletlilerüñ sensin nÂfièi
Óabibüñ sevdügi İmÂm ŞÂfièi
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

25 Dîn eadÿleriniñ sensin hÂliki
Zühd taúvÀ yollarınıñ sÂliki
A/3a Müctehid-i Úur'Àn İmÂm MÂliki
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

26 Elest günlerinde diyenler "beli"
Senüñ her úavline didiler beli
İctihÀduñ óaúúdur İmÂm Óanbeli
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

27 Óasan-ı Baãriden gelür silsilem
Habib-i èAcemi öü'l-faølü'l-kerem
Anlara keşf oldı levó ile úalem
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

28 DÂvÿdü'ü-üÀiye oldı èinÀyet
DergÀhına gelen bulur hidÀyet
YÀ Maèrÿf -ı Keròì eyle şefÀeat
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

B/3b

29 Serirü's-seúati eyle imdÀdı
Úapusında eyleyelüm feryÀdı
Seyyidü'ü-üÀéife Cüneyd-i BaadÀdı
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

30 İsmi Ebÿ Bekr èAli nesebli
Erenler içinde çalınur úablı
Cüneyd òalîfesi yÀ Şeyò Şibli
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

31 Şerièat içinde sulùÀn-ı zÀhid
Úariúat içinde serdÀr-ı èÀbid
Maèden-i óaúúúat yÀ èAbdu'l-vÀóid
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

32 Óât-ı Óaúúa vuâlat iden òulÿâi
EvliyÀ postına iden cülÿsı
Kerem eyle Şeyò Meóemmed Üarsÿsi
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

33 Niçe èÀşıúıların olan rehberi
Yek naòarda sulùÀn iden aóuarı
èinÀyet úıl Şeyò èAliyyü'l-hakkari
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

A/3b

- 34 Ôuhýra getüren èilm-i maedìymi
îôhâr eyleyen ol sırr-ı mektými
Şeyò MübÀrek yÀ Saèid Maòöymî
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 35 ÔÀt-ı ÒudÀ oldı çün seni mÀdió
Niçe şerò eyleyem bundan da vÀøíó
SÀkinü'l-BaàdÀdsuñ yÀ EbÀ àÀlió
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 36 Senüñ menziline melek muúarreb
Varamaz itseler biñ dürlü ùaleb
BÀùın pÀdişÀhı yÀ bÀzü'l-eşheb
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 37 Óaú resýl buyurdu saña veledi
Üurfetü'l-èayn içre ider mededi
Müridi lÀ teòaf lÀ taózen³² didi
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 38 VÀriâ-i nebisüñ vÀúıf-ı esrÀr
İki cihÀn içre itme òor-ı zÀr
B/4a Güzin-i evliyÀ sulùÀn-ı ebrâr
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 39 Hücým eylesesün bu nefis-i zÀlim
AóvÀl-i dervişe èÀlimseñ èÀlim
RÀh-ı meòelletden sen eyle sÀlim
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 40 Bizi sen óıfò eyle düşürme derde
Òayreyle yazılan yazıyı serde
Bizi muótÀc itme merde nÀ-merde
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 41 EvliyÀlar içre ey bi-naôîrüm
Efendüm seyyiddüm şÀhum emîrüm
æıúlet demlerinde yetiş yÀ pîrüm³³
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 42 PenÀhum sulùÀnum sen ol dest-gir
Senüñ emrüñdedür bÀùın u ôÀhir
A/4a Her demde sen yetiş yÀ èAbdü'l-úÀdir³⁴
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle
- 43 DÀéimÀ eyleyen Óaú ile inùÀk
èÁşıúa baòş iden şevúle ezvÀú

³² Ankebût Suresi (29/33): "... korkma ve mahzun olma..."

³³ æıúlet: æıúlet

³⁴ BaàdÀd

YÀ şeyò-zÀde yÀ èAbdu'r-rezzÀú
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

44 Arø eyle semÀya ùoldı irşÀdı
VelÀyet úaârına uran bünyÀdı
Anuñ bunca gelen Àl ü evlÀdı
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

45 İmÀn eyleyenler görmezler cefÀ
Dü-cihÀnda eyler öevú ile āafÀ
Andan sülýk aòö eyleyen òulefÀ
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

46 Senüñ nuúúuñ degül midür rubÀèi
Eyledi èÀşıúa esrÀrı şÀèi
Mürüvvet eyle Şeyò Aómed RifÀèi³⁵
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

47 Senüñ dÀéireñde dervişler evi
Sensüñ úul eyleyen paşayı begi
Maóşer günü Seyyid Aómed Bedevi³⁶
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

B/4b

48 Size èauÀ itmiş Raómanü'r-raóim
Kesb eyleyen sırr-ı esrÀr dÀéim
Maólaãuñ Düsiúi Seyyid İbrÀhim
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

49 Resýlüñ sevdügi Óau yola gitdüñ
Niçe münkirleri sen irşÀd itdüñ
YÀ sÀkinü'l-cebÀ Seyyid Saèdü'd-din
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

50 Senden èÀşıúularuñ her dem ùalebi
Vuālat yollarında sensüñ sebebi
YÀ Óaøret-i Muóyi'd-dün ibn èArabi³⁷
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

51 EvliyÀlar içre vÀúif-ı esrÀr
EtúiyÀlar içre ol mÀlik-i envÀr
Íúlim-i fÀrisde yÀ Mollà èAúúÀr³⁸
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

³⁵ Baāra

46c Şeyò: Seyyid B.

³⁶ Mıār, Üanúa

48c Düsiúi: Düsiúidür A.

³⁷ ŞÀm

51b EtúiyÀlar: EnbiyÀlar A.

³⁸ FÀrisi

52 YÀ Rab cümlenüñ eyle rýóuñ şÀd
Úuddise sırrahu'l-esrârü'l-müzdâd
YÀ Aómed áazzÀli yÀ èaynu'l-úuzÀt
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

53 Muóammed tÀc virdi başına nýrdan
Saña inèÀm ider ol şÀh-ı merdÀn
Luùfuña muótÀcuz yÀ Seyyid SırdÀn
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

54 Baòş-ı äafÀ iden ol dil ü cÀnÀ
Bülbülleriñ çóudur ey gül-i raènÀ
SulùÀnü'l-èÀşıúın Seyyid MevlÀnÀ³⁹
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

55 CelÀlü'd-din sende buldı ol izi
Sende buldı Óaúúa muúÀbil yüzi
Óaúúa cÀnın viren Şems-i Tebrizi⁴⁰
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

56 Melekler içinde söylenür nÀmı
Úalbi ümmü'l-kitÀb èilm-i Óaú cÀmı
MevlÀnÀdan äoñra Seyyid ÓüsÀmi
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

57 Sende ôuhýr itdi ol sırr-ı äamed
Dervişlere luùfuñ óadd-i bi-èaded
Luùf u kerem eyle yÀ SulùÀn Veled
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

B/5a

58 Belò (ü) BuòÀrÀda youú saña mÀnend
Mededüñ dervişe dÀéim nuãó (u) pend
Meóemmed BahÀyi yÀ şÀh-ı Nauş-bend⁴¹
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

59 CihÀnda fÀş iden ol gizli rÀzı
Óaúúa óoş gelürdi nÀz u niyÀzı

A/5a

èAllÀme-i zamÀn ÓÀfıô ŞirÀzi
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

60 Resýle muúÀbíú anuñ her óÀli

53c SırdÀn: ŞirvÀn A.

³⁹ Úonya

54c èÀşıúın èÀrifin A.

⁴⁰ Úonya

⁴¹ BuòÀri

58c BahÀyi: BahÀü'd-din B.

59c èAllÀme-i zamÀn ÓÀfıô ŞirÀzi: YÀ óÀfıô èallÀme-i ŞirÀzi B.

ÜÀeatle geçüren her mâh u sâli
Himmet eyle yÀ İmÂm áazÂli⁴²
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

61 DÀéim nefsiñ ile idegör äavaş
Üuùup dÀmenüñi var yüri ulaş
YÀ Aómed Yesevi yÀ ÓÀci BektÀş⁴³
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

62 Anlardur bulanlar öÀt-ı kerimi
Anlardur bulanlar úalb-i selimi
Himmet eyle yÀ Manãÿr yÀ Nesimi
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

63 Bulmaú isteriseñ ulu devleti
İşigüñde eyleyegör òıdmeti
Himmet eyle yÀ èÖmerü'l-óalveti
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

64 Úalmadı cihÀnda size bir òafi
Úul itmiş kendüye cümle eürÀfı
Himmet eyle yÀ äafiyyü'd-din äÀfi
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

65 èÁşıúa himmetüñ dÀéim selsebil
Yoluna cÀn fedÀ eylemek úÀbil
Mürüvvet eyle Şeyò èAliyyü'l-erdebil
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

66 Naôar itsen úalmaz dervişde hiç àam
Size taèlim oldı ol ism-i aèôam
ÓÀmid-i AúsarÀy yÀ ÓÀci BayrÀm
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

B/5b

67 Óaúúa vÀãıl olur ùutan elini
Begliginden geçer úouañ gülini
Göster bize Emir Sikkin úulını
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

A/5b

68 Şerièate taùbiú cümle mesnedüñ
Bir şeyé istemedüñ Óaúuí istedüñ
ÓÀci BayrÀm sırrı yÀ Aúşemsü'd-din
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

69 Anları dost ùutmış ezel Öü'l-celÀl

⁴² Muóammed áazÂli

61b dÀmenüñi: dÀmÀn B.

⁴³ Úırşehrinde

66a hiç: - A.

- Anlara vaèd itmiş cennet ü cemâl
Sinâbda olan yâ Seyyid Bilâl
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 70 Geldim óuøýrına úolları baâlı
Yüregüm yaralı cigerüm úaâlı
Óuseyn Óamevi yâ Eşrefoâlı⁴⁴
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 71 Vücýdın itmişler Óaúúıla fânî
Oldılar beúâ mülkinüñ sulûânı
Mürüvvet eyle Seyyid Yaóyâ Şirvânî
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 72 Gürýh-ı velinüñ sensüñ fâøıllı
Himmet eyle bize èömrüm óââıllı
Yâ Ebu'l-óasan İmâm Şâöeli
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 73 Ôâhirde bâúında sensüñ enisüm
Óaú bilür her nefes size mýnisüm
Emrem Yýnus ile Úapduú Yýnusum
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 74 Medineden meémýr oldı ol cânân
Gelüp Burýsa şehrin eyledi iskân
Evlâd-ı Muâúafâ yâ Emir Sulûân⁴⁵
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 75 Ôikr-i Mevlâ ile geçüren günü
Óaúda maóv eyleyen cân ile teni
Himmet eyle dedem èÖmer Rýşeni
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 76 Vücýduñ miârına itdüñ meskeni
Taótegâh eyledüñ sırrı dilşeni
A/6a Mürüvvet eyle İbrâhîm Gülşeni
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
B/6a
- 77 Meróamet buyuruñ bu ben øaèife
Kelâm-ı ledünni bilen èârifeye
Himmet eyle yâ Çelebi Óalife
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 78 Üariú-ı òafiden gören esrârı

⁴⁴ Burýsada Cenizlikde

73c Úapduú: úapdum A.

⁴⁵ Burýsada

76c eyle: eyle Şeyò A.

- Göñül içre bulan sırr-ı áaffârı
Sen de himmet eyle Emir Buðârı⁴⁶
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 79 Maózÿn gönüllere eyle èinâyet
Cedd-i pâküñ için eyle şefâet
Sen de yetiş bize Seyyid Velâyet
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 80 èÁrifler bildiler sende ersiñ er
Senden râøı oldı Allâh peyâamber
Yâ Ö`Àce AórÂrum yâ Baba Óayder
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 81 Anda ôuóÿr itdi Óáuúuñ kemâli
Áyeti óadiâe taùbiú aemâli
Ricâl-i Óalveti İsóáu Cemâli
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 82 Server-i Muóammedüñ gülinüñ güli
Seni Àrzÿ ider bu cÂn bülbüli
Himmet eyle Yÿsuf SinÂn Sünbüli⁴⁷
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 83 Ayırmaya sizden ol àanı yücem
Maóabbetüñüzle gündüzüm gicem
Seyyid NiðÂmoalı Seyfu'llâh ö`Àcem⁴⁸
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 84 Gel ey münkir óáúdur sözime inan
Yóu yire eyleme heyhât fiâân
Himmet eyle bize yâ Ümmi SinÂn⁴⁹
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- A/6b**
- 85 Senüñ kerâmetüñ úuydılar herkes
Umarlar luùfını derviş-i bi-kes
Sünbül òalifesi Óaøret-i Merkez⁵⁰
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 86 Yâ Óâci RamaøÂn yâ Óaci ŞaebÂn
Necmü'd-din-i KübrÂ yâ Seyyid BurhÂn
Yâ Ö`Àce AyÂzum yâ Maómÿd SulùÂn

⁴⁶ İstanbÿlda Fâtiò

79a gönüllere: gönüller A.

⁴⁷ İstanbÿlda Úoca Muâufâpaşa

83a Ayırmaya: Ayırma A.

⁴⁸ İstanbÿlda Silivriúapusunda

⁴⁹ Eyÿbda

⁵⁰ Mevleviðâne úapusu òâricinde

- Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- B/6b**
- 87 ÈÂşîular âiúılsa gelür imdâda
Yüz biñ selâm olsun Âl ü evlâda
Burcı Burýsada Seyyid Üftâde⁵¹
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 88 Maóabbet idenler eyler äafâyı
Dü-cihânda görmez cevr ü cefâyı
Üsküdarî èazizim Maómýd Hüdâyı
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 89 Yek naôaruñ siler gönülde pası
Bildiler kim sensüñ óââlaruñ óââı
Zümre-i evliyâ Şems-i Sivâsi⁵²
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 90 Dâéimâ himmetüñ dervişe bâúı
Óavø-ı peyâamberde sen de bir sâúı
Unıtma yâ Óüsâmü'd-din èUşşâki⁵³
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 91 Óaúúa şühýd iden aâacı úaşı
Úudret-i iâbât iden úuruýı yaşı
Sâkin-i Aúkirmân yâ Seyyid Naúşi
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 92 Tecelli ideli Óaúúuñ ôuhýrı
Gerekmedi saña cennât-ı óýri
Himmet eyle èAbdu'l-eóâdü'n-nýri⁵⁴
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 93 Anlardur cihânuñ feridü'l-èaârı
Anlardur yapanlar Firdevsü'l-úaârı
- A/7a** Sinân Ümmi ile Niyâzi Mıârı
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 94 Himmetüñe kimse olamaz hâyil
Bu cihânda òulúı emrine úâyil
Yâ pîr-i âânimüz Rými İsmâeil⁵⁵
Dünyâda èuúbâda sen meded eyle
- 95 Vaódet sarâyı taòtınúñ òânı
Úondurmuş úolına bâzý doàanı

⁵¹ Burýsada

88c Üsküdarî èaziz: Üsküdarî èazizüm A.

⁵² Egriúapuda

⁵³ Egriúapu òâricinde

⁵⁴ Egriúapu civârında

⁵⁵ Üpòâne

Úuleúapusında SulùÀn DìvÀni⁵⁶
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

96 MÀsivÀdan iden dün ü gün imsÀk
Óaúúile cilvesi úabõına eflÀk
ŞÀrið-i Meânevi Yÿsuf Sine-çÀk
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

B/7a

97 MevlÀ için terk idenler dünyÀyı
Derÿnında buldılar ðevú äafÀyı
Edirne de olan Seyyid SezÀyı
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

98 äidúla sevenler evliyÀu'llÀhı
Olur dü-cihÀnda èÀlemüñ şÀhı
Şeyò Köstendilì Nÿri CerrÀói⁵⁷
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

99 Niçe kimseleri eyleyen irşÀd
Niçeleri àamdan eyleyen ÄzÀd
YÀ Ö~Àce Maèäÿm yÀ Şeyò MurÀd⁵⁸
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

100 SevdÀya uàratduñ bu àarib başum
Senüñle bitürür MevlÀ her işüm
ÜsküdÀrda sÀkin yÀ Seyyid HÀşim
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

101 Niçe dertlilerüñ derdine dermÀn
Olmaàa gönderdi Óaøret-i RaómÀn
Şeh-zÀdebaşında yÀ Derviş èOâmÀn
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

A/7b

102 Görmege teşnedür hep bu cümle nÀs
Çaàrışurlar dÀéim àiyÀü'l-àiyÀä
Meróamet maèedeni yÀ Óıør İlyÀs
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

103 Bir ismüñ Raóimdür bir ismüñ RaómÀn
Ben yoàum varsañ emÀnü'l-emÀn
YÀ äÀóibü'l-vaút yÀ úuúbü'z-zamÀn
DünyÀda èuúbÀda sen meded eyle

104 Sizlere èÀşıúdur işbu dil ü cÀn

⁵⁶ áalaúada

96a iden: idüp A.

96c Meânevi: Cezeri A.

⁵⁷ Úaragümrükde

⁵⁸ Edirneúapu òÀricinde

Sizlerden görindi ol vech-i c'ân'ân
Her nefesde yetiş yâ âavâ-i cih'ân
Dünyâda èuúb'âda sen meded eyle

- 105 Óaúúúñ cem'âlini èay'ân görenler
Gizli esr'ârını duyup bilenler
Úiyâmete degin gelen erenler
Dünyâda èuúb'âda sen meded eyle

B/7b

- 106 Niyâzum úabýl it èAlüyyü'l-èalâ
èİây'ânımı èafv it gönderme belâ
Cümle gelen mel'âmiyyýn budelâ
Dünyâda èuúb'âda sen meded eyle

- 107 Bâb-ı Úâdiride eyleyen òıdmet
Niçe biñ èâşıúa eyleyen himmet
Sâkin-i Edirne yâ Şeyò Mehemed⁵⁹
Dünyâda èuúb'âda sen meded eyle

- 108 Revâ mı dervişi hicr'ânda yaúmaú
Şâniñuz vuâlatuñ yolına çekmek
Anuñ elüñ ùutın yâ dedem Çaumaú⁶⁰
Dünyâda èuúb'âda sen meded eyle

- 109 Maúâm-ı vaódetde âlâmaz ben ü sen
Maóviyyet gelicek gider c'ân u ten
Her óalümde yetiş dedem Şeyò Óasan
Dünyâda èuúb'âda sen meded eyle

- 110 Bende-i òâned'ân bi-çâre Óamdî
Yetişüp himmetüñ her demde hâdi
èAzizüm mürşidüm şeyòüm Baadâdi⁶¹
Dünyâda èuúb'âda sen meded eyle

- 111 Münkir itse idi sözime im'ân
İrişüp tezcecik Raómet-i Raóm'ân
Bir olduâı demde Óamdî Süleym'ân
Dünyâda èuúb'âda sen meded eyle

KAYNAKÇA

- Akkuş, Mehmet (1998), "Hüsâmeddin Uşşâki", *TDVİA*, C. 18, s. 515.
Akkuş, Mehmet (2001), "İsmâil Rûmî", *TDVİA*, C. 23, s. 120.
Akkuş, Mehmet, Ali Yılmaz (2015), *Osmanzâde Hüseyin Vassâf, Sefîne-i Evliyâ*, C. 2, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
Aksoy, Hasan (2010), "Şemseddin Sivâsi", *TDVİA*, C. 38, s. 523-526.

⁵⁹ İsm'âeil Rýmî óalifesi

⁶⁰ Begúozda Yalıköyünde medfýn, vef'âtı 1148

⁶¹ Südlicede İsóau Karam'âñi türbesinde medfýn

- Aksu, Hüsamettin (1998), "Hurûfilik", *TDVİA*, C. 18, s. 408-412.
- Algar, Hamid (1991a), "Baba Haydar", *TDVİA*, C. 4, s. 367.
- Algar, Hamid (1991b), "Bahâeddin Nakşibend", *TDVİA*, C. 4, s. 548-460.
- Algar, Hamid (1997a), "Hâlid el-Bağdâdî", *TDVİA*, C. 15, s. 283-285.
- Algar, Hamid (1997b), "Hasan el-Askerî", *TDVİA*, C. 16, s. 289.
- Algar, Hamid (1998), "Çârdeh Ma'sûm-ı Pâk", *TDVİA*, C. 8, s. 227-228.
- Algar, Hamid (2006) "Necmeddin-i Kübrâ", *TDVİA*, C. 32, s. 498-500.
- Algül, Hüseyin- Nihat Azamat (1995), "Emir Sultan", *TDVİA*, C.11, s. 146-148.
- Algül, Hüseyin (1994), "Ebû Eyyüb el-Ensâri", *TDVİA*, C. 10, s. 123-125..
- Arslan, Mehmet (2003), *Leylâ Hanım Divanı*, Kitabevi, İstanbul.
- Ateş, Süleyman (1993), "Cüneyd-i Bağdâdî", *TDVİA*, C. 8, s. 119-121.
- Atik, Hikmet (2006), "Nakşî-i Akkirmânî", *TDVİA*, C. 32, s. 334.
- Ayan, Hüseyin (2002), *Nesîmî, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Divanının Tenkidli Metni*, I. Cilt, TDK Yayınları, Ankara.
- Aybakan, Bilal (2010), "Şâfiî", *TDVİA*, C. 38, s. 223-233.
- Aydınlı, Abdullah (1994), "Ebû Zer el Gıfârî", *TDVİA*, C. 10, s. 266-269.
- Azamat, Nihat (2012), "Üftâde", *TDVİA*, C. 42, s. 282-283.
- Azamat, Nihat (1994), "Divane Mehmed Çelebi", *TDVİA*, C. 9, s. 435-437.
- Azamat, Nihat (1996), "Hacı Bayrâmı Veli", *TDVİA*, C. 14, s. 442-447.
- Azamat, Nihat (2000) "İbrâhim Gülşeni", *TDVİA*, C. 21, s. 301-304.
- Bilgin, A. Azmi (2012), "Ümmî Sinan", *TDVİA*, C. 42, s. 310-311.
- Ceyhan, Semih (2009), "Seyyid Burhâneddin", *TDVİA*, C. 37, s. 56-58.
- Ceyhan, Semih (2016), "Köstendilli Alâeddin Ali", *TDVİA*, C. EK-2, s. 83-85.
- Ceyhan, Semih (2010), "Şems-i Tebrîzî", *TDVİA*, C. 38, s. 511.
- Çağrıçı, Mustafa (1996), "Gazzâlî", *TDVİA*, C. 13, s. 489-505.
- Değirmençay, Veyis (2009), "Sultan Veled", *TDVİA*, C. 37, s. 521-522.
- Demirci, Mehmet (1994), "Desûkî, İbrâhim b. Abdülazîz", *TDVİA*, C. 9, s. 21-213.
- Divân-ı Hamdî*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz FB 472
- Duran, Hamiye (2014), "Hacı Bektaş-ı Veli", TEİS, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=5684>, erişim tarihi: 29.06.2018.
- Eraslan, Kemal (1989), "Ahmed Yesevî", *TDVİA*, C. 2, s. 159-161.
- Gölpınarlı, Abdülbâki (1993), *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul.
- Gürer, Dilaver (2010), "Şibli, Ebû Bekir", *TDVİA*, C. 39, s. 125-126.
- Güzel, Abdurrahman (1983), "Bektaşılık ve Bektaşî Şiiri", *Şükrü Elçin Armağanı*, Ankara, s. 52-53.
- Hatiboğlu, İbrahim (2009), "Selmân-ı Fârisî", *TDVİA*, C. 36, s. 441-443.
- Kandemir, M. Yaşar (1989), "Ahmed b. Hanbel", *TDVİA*, C. 2, s. 75-80.
- Kandemir, M. Yaşar (1992), "Câbir b. Abdullah", *TDVİA*, C. 6, s. 530-532.
- Kaplan, Hayri (2010), "Ebu'l-Ferec et-Tarsûsî'nin Tasavvufî Hayata Katkısı", *Türk-İslam Kültür ve Medeniyetinde Tarsus*, TDV, Ankara, s. 286-291.
- Kara, Mustafa (1989), "Ahmed el-Bedevisî", *TDVİA*, C. 2, s. 47-48.
- Kara, Mustafa (1994), "Dâvûd- et-Tâî", *TDVİA*, C. 9, s. 48-49.
- Kara, Mustafa (1995), "Emîr Buhârî", *TDVİA*, C. 11, s. 125-126.
- Kaya, Doğan (2002): "Sivas Kaynaklı Cönklerde Kızıldeli", *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi (23-28 Ekim 2001, Ankara)*, Tüksev Yayınları, Ankara, s. 511-525.
- Kaya, Doğan (2007), *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kılavuz, A. Saim (1989a), "Ali el-Hâdî", *TDVİA*, C. 2, s. 394-395.
- Kılavuz, A. Saim (1989b), "Ali er-Rızâ", *TDVİA*, C. 2, s. 436-438.
- Kılavuz, Ahmed Saim (2013), "Zeynelâbidin", *TDVİA*, C. 44, 2013, s. 365-366
- Kılıç, M. Erol (1999), "İbnü'l-Arabî, Muhyiddin", *TDVİA*, C. 20, s. 493-516.

- Kırkkılıç, Ahmet (1993), *Şeref Hanım Divanı ve İncelenmesi*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum.
- Konur, Himmet (2009), "Sezâi-yi Gülşenî", *TDVİA*, C. 37, s. 79-81.
- Köksal, M. Fatih, "Yûsuf (Sineçâk)", TEİS, <http://www.turkedebiyatuisimlersozaugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=349>, erişim tarihi: 19.06.2018
- Köksal, Mehmet Fatih, "Derviş Osman", <http://www.turkedebiyatuisimlersozaugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=52>, erişim tarihi, 20.06.2018
- Köprülü, Orhan F.-Mustafa Uzun (1989), "Akşemseddin", *TDVİA*, C. 2, s. 299-302.
- Öngören, Reşat (2000), "İbrahim Bin Edhem", *TDVİA*, C. 21, s. 293-295.
- Öngören, Reşat (2001), "Karamanî, Cemâleddin İshak", *TDVİA*, C. 24 s. 448-449.
- Öngören, Reşat (2003), "Ma'rûf-ı Kerhî", *TDVİA*, C. 28, s. 67-68.
- Öngören, Reşat (2004a), "Merkez Efendi", *TDVİA*, C. 29, s. 200-202.
- Öngören, Reşat (2004b), "Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî", *TDVİA*, C. 29, s. 441-448.
- Öngören, Reşat (2008), "Safiyüddîn-i Erdebilî", *TDVİA*, C. 35, s. 476-478, 2008.
- Öz, Mustafa (2005), "Muhammed el-Bâkır", *TDVİA*, C. 30, 2005, s. 506-507.
- Öz, Mustafa (1993), "Ca'fer es-Sâdık", *TDVİA*, C. 7, s. 1-3.
- Öz, Mustafa (2003), "Mehdî el-Muntazar", *TDVİA*, C. 28, s. 376-377.
- Öz, Mustafa (2001), "Mûsâ el-Kâzım", *TDVİA*, C. 31, s. 219-220.
- Öz, Mustafa (2005), "Muhammed el-Cevâd", *TDVİA*, C. 30, s. 514-515.
- Özel, Ahmet (2003), "Malik b. Enes", *TDVİA*, C. 27, s. 506-513.
- Özel, Ahmet Murat (2010), "Şâzeli", *TDVİA*, C. 38, s. 385-387..
- Öztürk, Mehmet Cemal (2007), "Nüreddin Cerrâhî", *TDVİA*, C. 33, s. 252-253,
- Pekolcay, Necla-Abdullah Uçman (1995), "Eşrefoğlu Rumi", *TDVİA*, C. 11, s. 480-482.
- Sarı, İbrahim (2016), *Anadolu Evliyalari, Noktaekitap Yayinlari*, Antalya.
- Sevgi, H. Ahmet (1998), "Hüsâmeddin Çelebi", *TDVİA*, C. 18, s. 512.
- Şahin, Haşim (2007), "Ömer Dede Sikkini", *TDVİA*, C. 34, s. 55-56.
- Şahin, Haşim (2009), "Seyyid Velâyet", *TDVİA*, C. 37, s. 75-77.
- Şahinoğlu, M. Nazif (1991), "Attâr, Feridüddin", *TDVİA*, C. 4, s. 95-98.
- Şimşek, Halil İbrahim (2006), "Murad Buhârî", *TDVİA*, C. 31, s. 185-187.
- Tahrallı, Mustafa (1989), "Ahmer er-Rifâi", *TDVİA*, C. 2, s. 127-130.
- Tatçı, Mustafa (2013), "Yûnus Emre", *TDVİA*, C. 43, s. 600-606.
- Tayşi, Mehmet Serhan (1993), "Cemâliyye", *TDVİA*, C. 7, s. 318.
- Tayşi, Mehmet Serhan (2007), "Ömer el-Halveti", *TDVİA*, C. 34, s. 65.
- Tosun, Necdet (2009a), "Seyyid Nizamoğlu", *TDVİA*, C. 37, s. 73-74.
- Tosun, Necdet (2009b), "Silsile", *TDVİA*, C. 37, s. 206-207.
- Tosun, Necdet (2012), "Ubeydullah Ahrâr", *TDVİA*, C. 42, s. 19-20.
- Tosun, Necdet (2013), "Veysel Karani", *TDVİA*, C. 43, 2013, s. 74-75
- Uçman, Abdullah (1988), "Abdülâhad Nûri", *TDVİA*, C. 1, s. 178-179.
- Uludağ, Süleyman (2002), "İstimdâd", *Tasavvuf Dergisi*, Yıl 4, Sayı 8, s. 9-26.
- Uludağ, Süleyman (1992), "Bâyezid-i Bistâmi", *TDVİA*, C. 5, s. 238-241.
- Uludağ, Süleyman (1988), "Abdülkâdir-i Geylânî", *TDVİA*, 1988, C. 1, s. 235.
- Uludağ, Süleyman (1989), "Ahmed el-Gazzâlî", *TDVİA*, C. 2, s. 70.
- Uludağ, Süleyman (1997a), "Hallâc-ı Mansûr", *TDVİA*, C. 15, s. 377-381.
- Uludağ, Süleyman (1997b), "Hasan-ı Basri", *TDVİA*, C. 16, s. 291-293.
- Uludağ, Süleyman (2008), "Ricâlü'l-Gayb", *TDVİA*, C. 35, s. 82-83.
- Uludağ, Süleyman (2009), "Serî es-Sakati", *TDVİA*, C. 36, s. 564-565.
- Uzun, Mustafa (1994). "Dede Ömer Rüşenî", *TDVİA*, C. 9, s. 81-83.
- Uzunpostalci, Mustafa (1994), "Ebû Hanîfe", *TDVİA*, C. 10, s. 131-138.
- Yavuz, Yusuf Şevki (2001), "İstimdâd", *TDVİA*, C. 23, s. 363-364.
- Yazıcı, Tahsin (1997), "Hâfız-ı Şirâzi", *TDVİA*, C. 15, s. 103-106.
- Yetik, Erhan (1996), "Habib el-Acemi", *TDVİA*, C. 14, s. 370.

- Yılmaz, H. Kâmil (1990), *Aziz Mahmud Hüdâyî, Hayatı, Eserleri*, Tarikatı, İstanbul.
Yılmaz, Hasan Kâmil (1991), "Aziz Mahmud Hüdâyî", *TDVİA*, C. 4, s. 338-340.
Yılmaz, Hasan Kamil (1997), "Haşim Baba", *TDVİA*, C. 16, s. 406-407.
Yücer, Hür Mahmut (2008), "Sa'deddin el- Cebâvî", *TDVİA*, C. 35, s. 387-388.
Yücer, Hür Mahmut (2010), "Sünbül Sinan", *TDVİA*, C. 38, s. 135-136.